

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám »József« 527.

Hirdetésen

felvétele ugyanott.

— 2 — Budapest, január hó 11. —

Jubiláris számunkkal, melyet december 28-ika helyett már december 23-ikán elküldtünk előfizetőinknek, lezártuk az 1913-ik évfolyamot. A nagy érdeklődés és megható szeretet, melylyel a művelt magyar olvasóközönség jubileumi számunkat fogadta, azt a megnyugtató tudatot kelti bennünk, hogy 25 éves munkánkkal megnyertük a közönség tetszését és kielégítettük igényeit. Ez az eredményes mult legyen ígéretünk, hogy a jövőben még fokozottabb ambícióval teljesítjük kötelességünket.

Az új évfolyam küszöbén tisztelettel kérjük olvasóinkat a lejárt előfizetés megújítására és lapunk terjesztésére.

Előfizetési ár: Egész évre 20, fél évre 10 korona.

Uj előfizetőinknek ingyen küldjük a gazdag tartalmu jubiláris számot.

Krónika.

Zabern ostroma.

— jan. 9.

Ha vér folyik, annál jobb ... uszította az embereit Reutter ezredes, és a konzervatív lapok, amelyek olyan görcsösen kapaszkodnak egy épenmaradt sablonba, mint egy szalmaszálba, félénk fölényvel suttozták: ja, a katonai morál!

A katonai morál: ... persze, persze ... stramm ... fest ... tisztí kaszinó ... becsületbiróság ... adóság ... kauczió ... Erster Stand ... a császár kardbojtja ... golyó. A katonai morál egész szintézise fölbomlik, és nyilvánvaló lesz, hogy Bonaparte Napoleon ösmerte mégis legjobban a katonai morált, amikor megállapította, hogy — nincs. *Nincs külön katonai morál és nincs külön katonai intelligencia.* Ő maga — Napoleon — a legpolgáribb embernek nevezte magát, ami, írja valahol, egy katonát előrevisz: az a polgári intelligenciája, és a katonák büszkék lehetnek, ha megkapják azt a becsületrendet, amit a kiváló polgárok, írók, tudósok, művészek kapnak. Reutter ezredes ura és parancsolója természetesen mélységesen megveti a »korzikait« a parvenü-vitézeivel együtt, — Murat pinczér volt, Lannes szobafestő, Angereau egyszerűen: paraszt — ami azonban nem csoda, hisz a porosz tábornokok, *die Edelsten* der Nation, a korzikai kutyáját simogatták az előszobában ...

Nem, — nem a katonai morál ütközött itt össze a polgári morállal: az állam ellen lázadt föl az állam karhatalma, egy kapocs elpattant, egy henger megállt, egy gépszij fölcsapott az óriás apparátusban. Oh, két morál összeütközése ma már nem probléma:

a kettő közül az egyik bizonyára erősebb, a másik az gyöngébb, és mert az erősebb nem mindig a sulytartalma szerint erősebb, hanem a mögötte álló szurony, vagy templom, vagy aranypérez ereje szerint: jön a bűnvádi perrendtartás és a két morál birkózása el van intézve. Ez nem a morál problémája, ez a német hadsereg problémája, a német hadsereg — békében sanyalódó — erejének, irtózatot otthon-ülésének, vérbőségének és veszteglésének problémája. Egy Cyclops, akinek vályut kell ácsolni a falanszterben!

Már a lord Haldane flottaprogrammja óta a hajógyárak, fegyvergyárak, konzervgyárak kéményfüstjében feketélik a német birodalom ... a hadsereg egyre nő, egyre izmosodik, erősödik. Európa fékje, a világ regulátora, a béke biztosító szelepe ... a rettentő pánczél-in feszül a harci kedvtől és mindezek fölött a balkán válságok alatt rájöttek az emberek, hogy a katonaság nem parádénak való valami és a katona: több, mint az élet és az irodalom dekorációja, szükség van rá, sőt úgy lehet: csak rá van szükség és az államélet sulypontja nagyon könnyen áthelyezkedhetik a katonai társadalomba. Szóval: megnőtt a tekintélye (ez már nem a jó tánczos gloire-ja, hanem a világ-tüzet oltó tüzoltóé, a világ-vagyonokat mentő önkéntes mentőé), ez a tekintély azonban és ez az erő és robbanó harczerakészség befűtve, utrakészen vesztegelt, mint egy óriási csatahajó. És így történt, hogy a német hadsereg sulya biztosította a nemzetközi békét, de véget vetett Németország békéjének. Franciaországot nem fenyegeti ez a veszedelem és Franciaország foglalkoztatja a hadseregét és Anatole Francé szerint nincs is más célja a francziák sárga és fekete birodalmainak, mint hogy a katonák temperamentumát lecsapolja, az exotikus földeken megtalálja azt, akiben az ő *raison d'être*-je rejlik: az ellenséget, verekedhetik, vadakat kergethet, kalandokon mehet keresztül, hős lehet, érdemkeresztet szerezhet, rangot, hirt.

A német hadsereg Németországot tölti meg és itt keresi — az ellenséget is. És megtalálja: megtalálja abban az egész Németországban, amely nem hord csakót és nem penget sarkantyut. A hadsereg — az érzése szerint — nem német hadsereg, hanem egyszerűen: hadsereg, egy szuverén állam, amely olyan enyhe semmibevevéssel jár a polgárok közt, mint például az európai ember a kis sárga gnómok, a kínaiak közt. Ez az enyhe semmibevevés azonban vad brutalitás lesz, ha a gnóm — grimace-t vág. És Zabernben

grimace-t vágta. Mert Zabern Elzászban van. Elzászban, ahol olyan nyugodt német publiczista is, mint Paul Labaud (és Karl Schintzler és Otto Julius Bierbaum) az erőszakos germanizálást hirdette, és olyan nyugodt francia publiczista, mint Eugen Dertez, a végsőkig való ellenállást. Ahol minden népiskola: egy haditanfolyam, minden képviselőválasztás: egy fegyvergyakorlat, minden-egy ujságszám: egy haditudósítás, és minden templomi beszéd a lelkek mozgósítása.

Csak el kell olvasni, amit egy német generális nemrégiben írt Elzász-Lotharingiáról: az egész egy nagy politikai razzia, egy szellemi házkutatás, evidenciábatartás, szinte halljuk a vezényszavakat, a jövődöntő sortüzek ropogását, az emberek, utcák, templomok, faluk ide- vagy odaállítását, ahogy megállapítja: a tanító az ő emberük, a polgármesterrel lehet beszélni, a pap testestől-lelkestől francia. És minden német család bibliotékájában ott van a *Goeben* generális könyve, amely szerint Schlettstadtig, Münchhausenig, a Pfalzig, a Vogézekig és a Rajna lapályáig minden német (érdekes, hogy egy osztrák diplomata, Freiherr v. Helfert, esztendőkkor Szedán előtt így írt: »wass soll es nun heissen und wohin soll es führen, so fragen wir, die linguistische Nationalität unter unsern heutigen europäischen Verhältnissen zum Prinzip der Staatenbildung zu erheben... wie stünde es mit dem künftigen Reich und Volk der Franzosen... zuerst müsste Elsass und Lothringen wegfallen, denn da sind Deutsche) és minden francia tudja, hogy Metz és Wiedenhofenig — a várva-rettegett francia kürtjelre les minden.

... És Reutter ezredes *itt* mérközött össze a polgársággal. És kiderült, hogy a béke-civilizáció minden értéke: parlament, törvény, jogrend, mind csak látszatérték, és ha egy suszterinas számárfület mutat egy csákós sihedernek, akkor — nincs jog és nincs törvény és igazság, csak az, amit az ezredes ur napiparancsban kiad, és jaj annak, aki mocczanni mer. Nem mocczant senki: mert a polgárok fölényesebben bántak a kardnélküliséggel, mint a vitézek a karddal. A vitézek...

L. E.

Kép.

Amire megjössz, ősz lesz és november,
Hajam deres már, s a szívem lehül,
Az óriás parkban a fekete estben
Egy márványpadon várlak egyedül.

Ott gubbasztok, mint elvárásolt törpe,
A ruhám foltos, s vállam csupa lomb;
És fejem fölött, rezgő glóriában,
A vérvörös köd zavartan borong.

De érzem, jössz... Hogy tul a messzi fákon
Szállsz kék ruhádban nagyszerűn felém,
Látlak fátyladdal könnyű paripádon,
Látlak robogni az ég peremén.

És szívem verni kezd az este mélyén
Mint fáradt óra, amely ujra jár,
S egyszerre hallok, a sötét fasorban
Lassu lován megindul a halál.

Mint csöndes dobszó, közeleg kopogva,
Néha megáll... s én szótlánul lesem,
Ó, jöjj, siess, légy előbb itt, s a fátylad
Vesd rám és ments meg, régi kedvesem!

... S most futnak ketten s aztán csend a parkban —
S az arczom előtt érzek valakit;
Két árva kezem kétfelé kinyujtom,
Sötét az est, nem látom, ki van itt...

Szabolcsi Lajos.

Lahore királya.

Irta: LOVIK KÁROLY.

— Ön tehát könyörtelen, madame? — kérdezte egy ibolyaszín kabátba öltözött, pohos öreg ur, aki csipke-ingmellével, karcsu spádéjával, parókás fűrtjeivel színészre hasonlított, holott adóbérlő volt és tizenhat tekintélyes háza állott Bécs belső városában. — Ez az utolsó szava?

— Ez az utolsó szavam, lovag — nevetett a hölgy, magasra huzva selyem czipőcskét.

— És ha én most kárt tennék magamban?

— Akkor is nevetnék, lovag. Mit csináljak? Én mindenen nevetek, mert ez az egyetlen portéka, ami az enyém a földön. A ruhákat, az ékszereket, a kis lovakat, az aranypénzecskeket mind kaptam, ki törődik vele, hol és miért? Kaptam őket; de a nevetés, az az enyém, lovag, ahogy másé a szomorúság vagy a rossz kedv. Nevetek a magam bajain és nevetek a máséin, semmitől se félek, semmit se tisztetek, és ha az égbolt kék, vagy ha az akasztófadomb mellett hajtatok el, nevetek, ahogy nevettem, ha éhezni kellett, ha az epsomi páholyban vagy ha az adósok börtönében ültem.

Az adóbérlő gondolkodott.

— Ön azt mondja, madame; — vette föl megfontoltan a szót — hogy a virágait, a kis lovait, az ékszereit, a selyemruháit mind kapta. Miért nem fogadja el akkor az én ajándékaimat is?

A hölgy, aki a furcsa és érdekes Eleanor névre hallgatott, durczásán mosolygott.

— Miért? Nem tudom. Ez idő szerint talán nincsen szükségem rájuk. Várja meg, mikor fogytam ki a virágokból és a kis lovakból és akkor jelentkezzen, lovag.

— De mikor lesz az?

— Oh, azt önnek kell kitalálnia. Ha valaki lovag és tizenhat háznak az ura, annak éreznie kell, mikor léphet csatasorba. Adieu, uram, és ne haragudjon rám!

A lovag nehézkesen meghajlott.

— Ki tudna önre haragudni? — szolt hatvan vidám esztendeje furcsa bájosságával. — Ön a világ legkedvesebb teremtese, madame.

Az ajtóban még egyszer meghajlott, aztán az előszobában intett az udvarmesterének, énekeseinek és a két zsokéjának, akik összefont karokkal várták és komoly arczccal követték lakosztálya felé.

Mindez a Hótel Transylvániában játszódott le, egy öreg, viharvert szállodában, amely az élet összes utait

bejárta: volt palota, karmelita-kolostor, színház, játékbank, bérház és vigadó; a harminczas évek háborui alatt katonai kórházzá alakították át, majd egyideig lengyel pálinkát főztek benne.

Alighogy a vidám és karcsu Eleanor magára maradt, behívatta a komornáját, aki egykor Egyiptomban, mikor urnője négy hónapig alkirálynő volt, palotahölgyi oklevelet kapott és később madame-mal együtt evett száraz kenyeret a londoni adósok börtönében, és körülánczolta a szobát.

— Oh, — szolt végre kifulladásra — olyan kedves az apró lépéseivel és a kicsiny kardjával, meg a finom illatszereivel, de mit csináljak? Szeretni még sem tudnám és pénzem most egy időre elég van. És olyan komoly ember, én pedig mindig jókedvű vagyok és utóvégre a lánya lehetnék.

— Madame, — vetette ellent szerényen a komorna — ön megfelelkezik róla, hogy sem a pénze, sem az ifjúsága nem tart örökké.

— Ej, — csillogott Eleanor finomka arcza — nem éreztem-e magamat akkor is jól, mikor sült tököt vacsoráztam és rongyos cipőben jártam? Énekeljél inkább valamit. Tudsz egy csinos francia dalt? Nos, ne keresd magad sokáig.

A komorna fölhozta egy kicsit a szoknyáját, csipőjére tette öt vékony ujját és éppen énekbe akart fogni, mikor lent hirtelenül, fenhéjazóan tiz szigorú angol kürt kezdett el harsogni. Mind a ketten az ablakhoz szaladtak, mint a gyerekek, ha a katonazenét hallják. Az utcza tele volt emberekkel, az iparosmesterek ingujjban futottak az üzleteik elé és az utcai gyerekek cigánykerekeket hánytak örömkömben. A hosszu uton végig, a sovány jegenyefák közt, kocsi kocsi után sorakozott. Elöl két komoly, pirosruhás fullajtár lovagolt, utána egy üveges, struczttollas diszhintó következett, majd egy lengyel bricska, egy német káles, amelynek hátulsó deszkáján libériás inasok álltak, azután utazókocsik, hajtófogatok, angol targonczák, podgyászós szekerek és magyar homokfutók dübörögtek, robogtak, mind tele urakkal, szolgálkkal, lovászokkal és peczérekkel. Az utolsó alkotmányon, egy sárgalétrás szekeren, kutyák vonítottak.

— Ah! Brávó! Egy czirkusz! — tapsolt Eleanor.

A tapasztalt komorna megrázta fejét.

— Nem, madame, — szolt tiszteletteljes arcczal — ez nem czirkusz, ez maga Lahore királya.

— Lahore királya! Egy igazi király?

— Nem, madame. A kocsik, a kutyák és az inasok egy lengyel uré, bizonyos Mokrinovszki uré, aki Lahore királyának czimét úgy vásárolta magának francia ügynököktől. Én már láttam egyszer, gyermekkoromban, Sziléziában; nagy ur, dobálja a pénzt, vannak akik azt mondják, hogy hamisítja az aranytallérokat, mások szerint azonban egész Litvánia az övé.

— És szép?

— Meghiszem azt. Nincsen asszony, aki neki ellent tudjon állani, és húsz év óta keresztül-kasul utazza a világot és minden városban összetöri a női sziveket. Különös ember ez a Mokrinovszki ur.

— Ej, hó! — mosolygott Eleanor. — Szeretni! Ez nagy dolog lehet! Milyen jó volna egyszer szeretni valakit, nemde? Ki tudja!? Nos, mint látom, az urak és ebek mind ide szállanak a Hő el Transylvániába. Tehát folytassuk, ahol elhagytuk, énekelj valamit.

A komorna megint a tükör elé állott, egyik kezével ügyesen fölkapta a szoknyáját, míg a másik kezével öt ujját, mint egy finom állat karmait, tette a csipőjére. De alighogy az első két finom francia szó elhagyta ajkait, az ajtón kopogtatás hallatszott.

— Szabad! — mondták mind a ketten és leültek.

A kopott szárnyak kinyitak és — nem káprázott-e a szemük? — előttük állt Lahore titokzatos királya. Már nem volt fiatal ember, halántéka körül a nyírfák alázatos fehérsége csillogott, de a szeme még üde és tudatlan volt, mint egy tizéves fiué, aki most ébredt föl karácsonyesti álmából. Ajka fölött ábrándos bajusz, az állán pompás, barna körszakáll, amelyet öröm lett volna megsimogatni, vagy összeborzolni. Utiruhában volt, de ez az utiruha is finom volt: füles angol csizmák, galambszürke nadrág és a leffentyüs mellényből amulettes óraláncz csüngött alá. Hétgalléros köpönyege költők módjára lebegett a vállain.

— Én Lahore királya vagyok — szolt félénken. — Egy éjszakára megszálltam a Hétel Transylvániába, és miután ez az éjszaka zajosnak ígérkezik, a szálló minden lakóját tisztelettel meghívom, hogy a vendégem legyen. A vacsora tiz órakor kezdődik és reggelig tart.

A komorna mélyen meghajolt és eltűnt a hálószobában. Eleanor udvariasan mosolygott és már az első pillanatban tisztán érezte, hogy ez az az ember, aki olvasmányáiból, álmaiból évek óta ránézett, akinek árnyéka olykor titokzatosan jelent meg a tükrében, aki téli éjszakákon, idegen városokban, mikor kint hóvihar tombolt és a kutyák reszkettek a félelemtől, az ágyához lépett és homlokára tette puha, fehér kezét.

— Üdvözlöm önt, Lahore királya. — szolt Eleanor kegyesen — és elfogadom a meghívást, bár tudom, hogy ez a végzetem.

— A végzete? És vajjon miért? — kérdezte az idegen előkelően, mint egy félreértett uralkodó, csodálkozva.

Eleanor mosolyogva vontta meg mélyen lefutó vállát.

— Oh, én érzem, — szolt és az arcza csillogott, mintha egy nem várt, kedves hirt hallott volna — én tudom, hogy az ön szemét sohase fogom elfelejteni, Lahore királya. Miért hazudjak? Én csak egy szegény kóbor leány vagyok, akitől senkise kívánja az alakoskodást. És ön is annyi női szívet tört össze életében, hogy egygyel több vagy kevesebb, már mindegy.

Lahore királya Eleanor homlokára tette puha kezét.

— Lássá, — mondta és félénksége egyszerre büszke öntudattá változott — így még nő nem beszélt hozzám. Mindegyiket el kellett rábolnom, el kellett kábitanom, meg kellett csalnom, ön az első, aki mint egy utszéli virág kínálja oda magát a vándornak. Ennek a virágnak ugyanis el kell hervadnia, nem szebb-e, ha egy férfi mellén tér vissza ősehez?

A hölgy felhuzta orrocskáját.

— Oh, nekem nem kell bókokat mondania — szolt finom kényeskedéssel, a mely mint egy téli napsugár tánczolt végig az arczán. — Ha gyülném, éppen úgy megmondanám, minthogyha szeretem. Istenem, mit tegyek?

Az idegen egy ideig gondolkodott, majd megcsókolta Eleanor tiz áttetsző körmét és így szolt:

— De tudja-e ön, madame, hogy én minden nőt elhagyok? hogy én egy uj Ahasverus vagyok, szebb, előkelőbb és gonoszabb kiadásban?

— Hogyne tudnám, Lahore királya, hiszen évek óta érzem, hogy ön el fog jönni, hogy elhagyhasson. Évek óta fegyverkezem a bánat ellen, a melyet ön egykor nekem okozni fog, és a fegyverem az, hogy nevetek és énekelve, kaczagva nyugszom bele a sorsomba. Nos, énekeljek önnek valamit? vagy tánczoljak talán? Mokrinovszki megrázta fejét.

— Nem, asszonyom, legyünk még egy perczig okosak. Én sajnálom önt és azon töröm a fejemet, mit lehetne csinálni? Ahogy magamat ismerem, sajnos, holnap önt is elhagyom, ahogy eddig minden nőt elhagytam a világon. A többieket nem nagyon bánom, de önt, asszonyom, sajnálom; nem tudom miért, rosszul esik a gondolat, hogy szomorúságot kell önnek okoznom.

— Ah! Trallala! — nevetett Eleanor. — Mindez két napig fog tartani, azután Lahore királya a régi kerékvágásba zökken. És mi jogon sajnál ön engemet, mikor én magam nem szomorkodom sorsom fölött? Én az életben már sok mindenen gázoltam át és még senki se látott sirni, nem is fog látni sohasem. Miért ne fizessem meg én is egyszer az ördög adóját? Én is elég szívet füztem lánczra és sohase bántott miatta a lelkiismeret.

Lahore királya megrázta byroni fűrtjeit, amelyek óvatosan, mint egy gyöngéd költői hasonlat borultak magas homlokára.

— Nos, ahogy gondolja. De szeret-e engem csakugyan?

— Lahore királya, — fonta karját madame a férfi büszke vállára, — így még nem szerettték önt a világon. De tud-e táncolni? Ez igen fontos. Én csak az olyan férfiakat szeretem, akik jó tánczosok.

— Hogy tudok-e? Meghiszem azt, — bólintott a vendég gögösen. — Nincs éjszaka, hogy az asztal tetején el ne járjam a krakoviákat.

— És tud-e nevetni, király, nevetni, mint a régi görög istenek, amikor a hegy tetején, hűvös lugásokban ülték és lenéztek a nyomorgó, verejtékező, hörgő emberiségre?

— Azt is tudok — felelte az idegen és megmutatta pompás fogsorát, amely egyik pillanatban egymás mellé sorakozó félnék hóvirágokra, a másikon egy fenevad komoly, félelmetes agyaraira hasonlított. Eleanor szakértelemmel bólintott.

— Ön tehát tenni akar értem valamit? — kérdezte, összevonva szempilláit, amelyek mint egy titokzatos legyező szárnyai huzódtak össze és távolodtak el megint egymástól. — Nos, figyeljen rám. Egy kívánságom van; valahányszor az életben az eszébe fogok jutni, nevéssen és tánczoljon, ez lesz az én emlékem. Van-e szebb, amit az ember a világon kaphat és adhat, mint a mosoly, ez a nagy, tarka, bolond virág, amelynek gyökere a szívünk közepéig ér?

— Mindig nevetni és táncolni fogok, ha önre gondolok — bólintott Lahore királya és lassan megcsókolta Eleanor sápadt homlokát, amely mint a tükörbe vetődő holdsugár, világított a Hótel Transylvania fák szobájában.

... Reggel Lahore királya és madame egyszerre, de különböző irányokban utaztak el a szállóból. A vacsora hajnalig tartott volt és a vendégek kitünően mulattak. Mokrinovszki házi zenekara még javában huzta, mikor a kocsisok befogták lovaikat. Az éjszaka hó esett és a vidék, amely különben nyersen és szikáran álldogált a gondterhelt ábrázatu hegyek közt, most puhán és illedelmesen mosolygott az idegenek felé.

— Isten önnel, Lahore királya — szólt Eleanor egy tánczlépéssel lebege be szánkójába, amely egy régi velencei gondolához hasonlított. — És ne feledkezzék meg ígéretéről!

Még valamit akart mondani, de aztán felhuzta prémes keztyűjét, nevetett és szilaj kedvvel csapott a nyugtalan lovacsák közé. A csengő csilingelni kezdett és a szán vastag talpa furcsa, széles vonalat rajzolt a hóba, mintha keresztül akarta volna huzni a rája íródo történetet.

Lahore királya egyideig elgondolkodva nézett a kaczkias fogat után, azután délczezen kihuzta magát és kétszer tapsolt, ami jel volt az általános indulásra. A kocsik, szekerek, kálesek lassan felszedelőzködtek és a kürtösök belefujtak óriási trombitáikba. A fullajtárok ünnepélyesen ügettek előre, a kutyák hátul, a létrás szekéren bánatosan üvöltöttek és pár percz mulva a titokzatos Mokrinovszki kíséretével együtt eltűnt a jegenyefasor ködében. A Hótel Transylvania tulajdonosa még sokáig nagy tisztelettel integetett utána bársony sapkájával.

Világot járt utasok, vásárról-vásárra ballagó kereskedők mesélik, hogy még évek mulva is, itt is, ott is találkoztak Lahore büszke királyával. Bár haja egyre fehérebb és fehérebb lett, még mindig csábitotta az asszonyokat, kétségbeesésbe kergette a fiatal lányokat. Am voltak napok, amikor Lahore királya visszahuzódott szobájába és még a komornyikját se engedte be. A kíváncsi szobapinczerek, akiket a rejtelmes utasok kétszeresen érdekelnek, bekandikáltak a szobája kulcslyukán és ilyenkor megszeppenve látták, hogy Lahore királya a tükör előtt áll, a csipőjére teszi kezét és lassan táncolni kezd, miközben állati hangon, pokolian kaczag.

— Lahore királya megbolondult — mormogták a pinczerek, akik külön borra valóért szívesen megmutatták az érdeklődőknek, tudni vágyó idegeneknek a furcsa jelenetet. Egyszer, egy orosz faluban, amelynek nevét régen elfelejtettem, egy tallérért magam is benéztem a lengyel lovag szobájába. Mokrinovszki, legszebb dolmányában, mellét érdemrendekkel telítüzdelve, a terem közepén állott, mérgesen föl-fölkaczagott, majd büszke mozdulatokkal járta el a tükör előtt a krakoviákat. Am azzal az arczczal, amely mosolyogva nézett vele farkasszemet a kopott szállodai tükörből, azzal a nővel, aki a Hótel Transylvaniában kaczagva, tánczolva borult a vállára, soha az életben többé nem találkozott.

Toll és tör.

— jan. 9.



SZERBIA ÉS ROMÁNIA a feldarabolásunkra szövetkeztek? Szerbia kétszáz ezer katonát szánt erre a célra, Románia három- vagy négy-száz ezret. És ekkora erővel fel lehetne darabolni Magyarországot? A monarchia egy-kettőre másfél millió katonát állíthat a harczba. Ezt jól tudják Szerbiában és Romániában, de nem tudják Budapesten, mert ha Budapesten is tudnák, akkor Magyarország fővárosában sem kötötték volna meg azt a titkos szerb-román szerződést, amelyet nem kötöttek meg se Belgrádban, se Bukarestben. És erre a szerződésre Belgrádban és Bukarestben még azt sem mondhatják, amit egyik izraelita polgártársunk mondott valamikor: Eszembe sincs család bukást csinálni, de az ötletet köszönöm. Nem, Szerbia és Románia nem köszönik meg az ötletet, s nem fordítják le francia nyelvre ezt a magyar eredetiben megfogalmazott szerződést. Mert nekik több a félteni valójuk, mint azoknak, akik felteszik a két balkán államról, hogy ilyen titkos szerződést kötöttek. Ujságírók koczkaztathatják jó híruket, de a két balkán államnak a lefolytatott háboru után egyelőre nincs egyebe, mint a jó hire. És ezt az egyet nem áldozhatja fel azért, hogy a mi dilettáns külpolitikuskainknak igazuk legyen.



FRANCZIA, BELGA, SVÉD közgazdasági tudósok, sőt még a német császár sógora, Günther Ernő schleswig-holsteini herceg is itt tanácskoztak most Budapesten a közgazdasági tudományok legujabb állásáról. A legkoldusabb szegénység czafrangjaiba vagyunk burkolva, ám mi vagyunk azok, akik első primeurként élvezhetjük az arany ázsiotázsról szóló örökéletű közgazdasági téoria első kihirdetését. Elpusztulunk a gazdasági nyomortól, ám a gazdasági tudományok palotájának alapkövét minálunk helyezik el zászlóval, fátylaszenével, pohárköszöntővel. Szegényen pusztulunk el, de legalább tudósan halunk meg, és a tudomány hatalmas palotája lesz a piramis, amelybe nyomorunk bebalzsamozott holttestét temetni fogják.



NEM TUDJUK, HOGY AZ ERDÉLYI SZÉKELYEK csakugyan kazár (kabar) eredetűek; minthogy azonban magyar és német tudósok kazár (kabar) eredetűnek mondják, mi szívesen elhiszszük, hogy ilyen eredetűek. Hogy kié az elsőbbség a felfedezésben, szinte mellékesnek látszik, s ezért nem is értjük, hogy miért nagy komizás a németektől, ha ők úgy állítják be az esetet, mintha ők lennének az elsők, akik erre a felfedezésre jutottak. Történelmi tényekhez többen is eljuthatnak, még pedig más és más utakon. Német tudósok is megállapíthatják azt, amit a magyar tudósok megállapítottak, s ha a két felfogás fedi egymást, ezen csak örvendeni lehet s nem bosszankodni. Hogy kik jutottak elsőnek a célhoz, a németek vagy a magyarok? A magyarok maguknak foglalják le a dicsőséget és tiltakoznak minden felülfoglalás ellen. Valószínű, hogy igazuk van, de azért nem ártana óvatosabbnak lenni. Tessék szívesen fogadni a németeket, ha másért nem, hát csupa elővigyázatból. Mert okos dolog ilyen és hasonló esetekben arra is gondolni, hogy mi lesz, ha egy harmadik felfedező is előáll és azt mondja, hogy a székelyek nem kazár (kabar) eredetűek, hanem valamelyik exotikus faj oldalhajtsái. Lehetetlen volna ez? A tudománynak ebben az ágában semmisen lehetetlen, minthogy ezen a téren minden csupa feltevés és lehetőség. Minden állítással szemben áll tömörkedés más állítás, és aki óvatos, az nem szigeteli el magát a felfogásával, hanem gondja van arra, hogy vele együtt mások is röstelkedjenek, ha út a helyreigazítások órája.



DIPLOMACIAI TÉNYEZŐKKÉ lesznek lassankint a budapesti főkonzulok. Hazuról azért küldték őket ide, Budapestre, hogy a bécsi nagykövet vagy követ mellett hallgassanak. Azok cselekedjenek, ők hallgassanak. És ez így is volt sokaig. Ám a követeket és a konzulokat küldő fejedelmi hatalom nem lehetett olyan hatalmas, mint az utóbbi esztendőben kifejlődött pesti riport- és intervjudüh, amely irgalmatlanul megszólaltatja az áldiplomáciának budapesti második quadrille-ját. A konzuloknak, ha akarnak, ha nem, nyilatkozniok kell. Hazuról azért küldték el őket ide, hogy hallgassanak, ám itt megtanulnak úgy beszélni és nyilatkozni, akárcsak egy magyar képviselő. Azelőtt voltak: orosz császári, vagy görög királyi főkonzulok, — most: az összes budapesti napilapok díjtalan külmunkatársai.

A művész semmit sem akar bizonyítani.

*

A gondolkodás a legegésztelenebb dolog a világon, és az ember éppugy belehal, mint bármilyen más betegségbe.

Krónika II.

Budapest szórakozik.

(Levél egy távollevő barátához.)

... Arra a kérdésedre, hogy mivel töltjük idehaza napjainkat, nem válaszolhatok egyébbel, mint azzal, hogy szezon közepén vagyunk. Színházak, hangversenyek, orfeumok, bálók és egyéb hasonló szórakoztató intézmények váltakozó gyönyörűségei kínálják önmagukat a szenvedő emberiség számára. A színházakban keleti dámák a Nyugat lányáiban lépnek fel; az orfeumokban a Wild Westből szerződtetett hölgyek keleti táncosnők meztelen tánczát lejtik, a bálókban one step és tango járja. Még mindig one step és tango! Nem tudom, hogy Párisban is tangóznak még az emberek, — de hogy Budapesten tangóznak, az biztos.

A tango-tanárok rettenetes mértékben elszaporodtak az utóbbi időben. Mindenki, aki már nem tangonövendék, az tango-tanár. A kettő közt az a különbség, hogy a növendék az még nem tud tangózni, a tanár már tudja, hogy sosem fog tudni; csak tagadja.

A tango-estélyeken a helyzet a következő:

A zene rázendít a három tango-szám egyikére; a fizetett titkos előtánczospár néma meghajlás után egymás karjába borul és táncolni kezd. Bátrabb ifjak bátrabb hölgyekhez lépnek és követik a fizetett előtánczospár példáját. Az egyelőre ülve maradt társaság a kárörvendés finom mosolyával, melybe sok guny is van keverve, nézi a tánczosokat. Diszkréten kiröhögi őket. »Mutassuk meg nekik« — sugják egymásnak — »hogy kell tangózni.« Vagyis most rájuk kerül a sor. Ők tánczolnak, a többiek finoman mosolyognak. Egyáltalán azt kell tapasztalnom, hogy soha nem volt még táncz, mely az egyéniség érvényre jutására és teljes kidomborítására annyi alkalmat adott volna, mint a tango. Ahány tánczos, annyiféle a táncz. És még egyet! Fiatal hölgyek és ifjak görbe lábszárai soha úgy nem érvényesültek, mint ezuttal.

Azonban nem kívánlak tovább is korunk eme legkiugróbb és legkiugrálabb divatjával untatni, végre is nem benne merül ki életünk minden szaka; sok egyéb gyönyörűségben van még részünk, — tekintettel a full season-ra, mint ahogy Hőgyészszakálon mondani szokták.

A tangón kívül van még a two step és a one step. Nem nyegleségből, vagy lingviztikai affektáltságból mellőztem a névelőnél a z-betűt, mely tekintettel a magánhangzóval kezdődő one step-re méltán megilletné; hanem mert nincs Budapesten olyan művelten ember, aki ne tudná, hogy az one step voltakképpen »van sztep«, esetleg »von sztep«, esetleg »vön sztep« — de semmiesetre sem »on sztep«. És ez a különbség közte és a two step közt. Mert a two step-et azt tvü sztepnek is szokták mondani, — bár a tusz tep is kezd lassanként elharapózni — ellenben a one step — soha

sem ön — mindig von . . . Ez utóbbi tánczot a tangóval ellentétben senki sem meri Budapesten eltánczolni, nyilván azért, mert az individualitásnak kevés szerepe van benne. Egy Mimi Tuschel nevű hölgy az egyetlen, aki nagy hivatottságot árult el ezirányban; a lipótvárosi asszonyok most állandóan abba a mulatóba zárandokolnak, ahol a fentnevezett hölgy a saját és egész Budapest nevében a one-stepet képviseli a külföld előtt.

Elég volt a tánczokból! Sok más módja a mulatozásnak és élvezeteknek kínálkozik még számunkra. Hogy egyébről ne szóljak, még mindig divik a vakbél-operáció divata, és ha valaki már semminő kedélyességre nem reagál, az élet összes mosolygó és kaczagó derűjével szemben blazírtnak mutatkozik, a szanatórium pompázó csarnokaiban keres szórakozást magának.

— Magának, hálistennek, nincs semmi szervi baja — szól a házi orvos.

A kedélybeteg sirva felel:

— De, doktor ur, hogy mondhat illet, amikor már a tango sem mulattat, az orfeumok sem szórakoztatnak, a Parsifal is hatástalanul mulik el fölöttem, a pletyka sem derít föl, émelygés fog el, ha valakit rágalmaznom kell! Ha semmi szervi bajom nincs, legalább engedje meg, hogy kioperáltassam a vakbelemet.

— Csak operáltassa, barátom. Hideg operáció sosem árt.

Tudniillik másfél év óta az a babona járja Budapesten, hogy a hideg operáció az jót tesz a páciensnek. Hogy valamilyen operáció hideg volt-e, vagy meleg, az csak az operáció után derül ki. Ha meghal a beteg, az operáció meleg volt, ellenkező esetben hideg.

A freudizmus sem utolsó helyet foglal el a szezonmulatságok közt. Több közös hölgyismerősünk a ridiküljében hordja az unterbewusstseinját. Az orvosok analízissel gyógyítják, amivel alkalmat nyújtanak izraelita lánykáknak arra, hogy az évezredekben át irigyelt gyónás műveletét most ők is végezhessek. Divatosabb orvosok külön analízis-széket konstruáltak, — a gyóntatószékek mintájára — és az a hölgy, aki ma vétkezik, holnap a tanár ur rendelőszobájában abszolúciót nyer száz korona orvosi honorárium lefizetése ellenében.

A vizviccek kezdenek kimenni a divatból, — ami a mulandóság és halál gondolatával tölti el a kedélyeket. Minden dicsőségnek előbb-utóbb vége szokott lenni; a vizvicz sem tarthat örökké. De nem esünk kétségbe. Jönnek újabb viccek; bizonyára dereng már valahol azok hajnala. Ha teljesen felvirrad napjuk, újabb levélben bővebb értesítéssel foglak megörvendtetni.

Addig is maradok hü barátod

Maitre Jacques.

Szeszély és halálos szenvedély közt csak az a különbség, hogy a szeszély kicsit tovább tart.

Az utazás.

(Charles Baudelaire.)

I.

A gyermek, aki térkép és ábra bolondja,
Végtelen étvágygyal mindent fölfalni vágy.
Ó mily nagy a Minden, ha lámpafény bezsongja!
Az emlék szemében mily kicsiny a világ!

Egy reggel indulunk, agyunknak lángra gyúltán,
Szívünkbe bus harag, keserű vágy terem,
Ritmusra tánczolunk, és elringat a hullám,
Ó végtelenek mi a véges tengeren!

Van, ki boldogan szövik nemtelen honától,
Van, kit születése átokkal messze űz,
Van, ki zsarnok Circe démoni illatától
Fut, bár szeme huzza, mint jóst az égi tűz.

Hogy állattá ne váljon: megy, hogy leitassák
A terek, a fények, az alkony tűz-ége;
Hideg fölharapja, a nap megsüti arczat,
Míg lassan enyészik a csókok mély hege.

De igazi utazók azok, akik mennek,
Hogy menjenek; könnyen, mint ballon égbe tűnt,
Akiket végzetük már soha el nem enged,
Kik örökké mondják, s akaratlan: Gyerünk!

Akiknek vágyaik felhőznék, mint a felhők,
S mint uj katonákat ágyuknak álma tölt:
Álmodnak vad gyönyört, mindétig ujat ellőt,
Amelyet emberész még névvel nem jelölt.

II.

Ó szörnyőség! mi is, mint csiga és golyóbis,
Tánczolunk és ugrunk; hiába szunnyadunk,
Kíváncsiság rángat és meggyötör még ott is,
Mint kegyetlen angyal hajszolja sok napunk.

Ó különös balsors! itt elfutó a cél is,
És mert nincsen sehoh, akárhol is lehet!
Itt az ember, ki fárad s örökké remél is,
Mint a futó örült, keres nyugvó helyet.

Lelkünk nagy árbóczos, de nincs Ikáriája;
»Nyiss szemét!« a hidon egy hang a csöndbe sirt;
Marczona, szikrázó, örült hang szétkiáltja:
»Szerelem . . . hír . . . gyönyör!« Pokolba! itt a szirt!

Minden sziget, melyet jelez hajónknak óre:
Eldorádó az, mit a Végzet megigért;
Képzletünk röpi dőzsölni benn előre,
Reggelre a szemünk nem lel, csak pusztá tért.

Ó szegény szomju te a nincs-seholse-tájra!
Verjük-e hát vásra, vessük tengerbe le?
Ó a részeg matróz, ki lelt Amerikára,
S most, a délibábtól keserűbb tengere?

Nézd a vén csavargót, ha topog is a sárban,
Álmodva szimatol ragyogó tájakat;
Mégbűvölt s vert szeme ott sétál Cápúában,
Ám a gyertya fénye csak piszokra akad.

III.

Ó csodás utazók! mily szép históriákat
Irtak magukba fel a tenger-mély szemek!
Mutassatok nekünk dus emlék-ládikákat,
Ékszer, mely csillagból s étherből szőtt remek.

Hadd utazzunk mi most gőz és vitorla nélkül!
Deritni börtönünk régen elunt falát:
Emlék, amely köré mély ég rámája kékül,
Elménk feszült vásznán ma fénynyel szárnyal át.

Ó hát mit láttatok?

IV.

»Láttunk csillagvilágot,
Hullámot s partokat, puszták homokja dült,
S bár hánykódtunk sokat s vihar haragja vágott,
Mint itt: az unalom gyakran nyakunkba ült.

Lilaszin tengeren a napnak glóriája,
Városok pompája elhunyt alkonyaton,
Szívünkben nyugtalan tüzeknek gyujt alája:
Menni csak, amerre az ég hívása von.

Nagy, dus városokban, szép tájak ünnepében
Nem volt soha, sehol a csábító titok,
Mely hív fönn, épülő felhőknek seregében;
Mindig bántott a vágy és mindig busított!

Mert minden élvezet vágyunk növelte nagyra.
Ó vágy, ó öreg fa, trágyád csak az öröm,
Kérged keményedik s nől egyre vastagabbra,
De kusznak ágaid a nap felé törőn!

Ó meddig nősz te még, élőbb fa és szívósabb,
Mint cziprusok? — Mégis, gondunk használt szenet,
Vázolva néha, mert könyveitek falósak,
Testvéreim, kiknek szép minden üzenet!

Láttunk bálványképét: ormányos elefántot;
Trónokra fényözönt gyémánt ruhájok ad;
Dus mivű paloták tündér-pompája bántott,
És megszédítené a dus bankárokat;

Ruhákat is: borát a részeges szemeknek,
Asszonyt, kinek foga és finom körme rőt,
Tudós bűbájosat, kin kigyók tekeregnek.

V.

Aztán mi mást, mi mást?

VI.

»Ó gyermek-agyvelők!

De hogy a legfőbbet valahogy ne feledjük,
Akarva s nem akarva: láttuk mindenütt
A szörnyű lajtorján, alattunk és felettünk,
A halhatatlan bünt, amelynek képe nyütt:

Asszonyt, szégyentelen és gögölő cselédet,
Mosolytalan hiut s önnön szerelmesét;
Férfit, zsarnok, falánk és durván gyáva népet,
Szolgák szolgáját és csatornák szennyesét;

Hóhér ujjongva öl, mártirok fölzokognak,
Ünnepnek illatot s fűszert vér gőze ad;
A hatalom borát: mérgét a zsarnokoknak,
Népet csókolni még gyalázó ostorát;

Láttunk vallásokat, — hasonlók a miénkhez —
Mind kuszott ég felé; és láttunk szenteket,
Mind szög és szőrcsuha kéjes sebére éhes,
Mint ágyban más kéjjel, párnák közt hentereg;

A fecsegő Embert, zsenije mámorossát,
Ki most is még bolond, mert meg nem változott,
A végső vad tusán vadul kiáltni hozzád:
Ó képem mása te, Mester, légy átkozott!

Láttunk bölcsőbbet is: örültség szeretőjét,
Ki nyájától futott, melyet Végzet terel,
És járta ópium hatalmas nagy mezőjét!
— Ime a világról a mindörökre-jel.

VII.

Ó keserű tudás az utazás tudása!
Egyforma, kis világ; kicsiny s egyforma ma,
Tegnap, holnap, s tovább, — s az ember zord lakása
Sziget, körül homok: az untság folyama.

Menjünk vagy maradjunk? Maradj, ha még lehetne;
Fuss, hogyha kell. Van sok, ki fut, van, aki áll,
Mind néz: nem lankad-e a zord Idő figyelme,
Az ellené! És, ó, van, aki fut s zihál,

Mint a bolygó zsidó s apostolok futottak,
Kinek minden hajó s vonat lassan szalad
Ez undok tőr elől; van, ki nem ment tapodtat,
S megölte mégis, bár mindig honn maradt.

S ha végre majd egyszer nyakunkra tette lábát,
Ó akkor van remény, s kiálthatunk: Gyerünk!
S mint egykor vágyunk és hajónk Kinába szállt át,
— Hajunkba szél kapott, szemünk tengerre tünt, —

Ugy indulunk majd el Sötétség tengerére,
Mint ifju utazó, ki könnyű és vidám.
Hallod? Figyelj sötét és kedves énekére,
Dalolva hív: »Ide, csak itt ehetni ám

Lótuszt, mely illatos! mért, ó, csak itt szakithatsz
Csodás gyümölcsöket, ha szived ráehült;
Jöjj, itt lehetsz édes, csodás izétől ittas
A délutánnak, mely itt soha el nem ült.

A hangot ismered, a szók szívünket érték;
Ott tul Pyladesink tárt karja várva húz.
Ő szól hozzánk, kinek csókoltuk egykor térdét:
»Hogy megfrissítsd szived: jöjj, Électrádhoz uszz!»

VIII.

Agg kapitány, Halál, keljünk már utjainkra!
Halál, menjünk tovább, itt untat a vidék!
Bár ég és a tenger fekete, mint a tinta,
Te ismered szívünk, amely ragyogva ég!

Add inni mérgedet, hadd bátorítsa vérünk!
Menjünk, amíg csak ég agyunkban ez a láng,
Örvényfenékre le, Eget, vagy poklot érjünk,
A nem ismert felé, hogy új virradna ránk!

György Oszkár.

Az utolsó Stuart.

Angol-amerikai regény, CASTLE ÁGNES és EGERTON után.

I. rész. Délután.

ELSŐ FEJEZET.

Aranyos szeptemberi délután, a Fitzroy-kastély terraszra előtt elterülő tájék a nap fényében fürdött. Saint-Michel és Marly mögött a lankás hegyoldal sárguló lombjai beolvadtak a párás, ködös völgybe, hol a Szajna ezüst csikja csillogott fénytelen, sötétebb medrében. A messzi háttér bizonytalan vonalú égboltjától alig észrevehetően elválva, mint egy-egy odavetett utolsó ecsetvonás a festő vásznán, a marlyi vízvezeték boltíveinek romjai emelkedtek ki, hogy velők mintegy befejezést nyerjen az egész tájkép, mely a maga keresett finomságával, melegségével, gazdagságával és csöndjével úgy tűnt föl, mintha Claude Lorrain álmodta és minden művészet atyamestere — a természet — testesítette volna meg.

Sulyos, de azért gyors léptekkel, ami rávallott a középkori izmos ember sietős dolgára, Lebel doktor igyekezett a kerti ösvényről fölfelé a kőlépcsőkön s hamarosan fönn is termett a terraszon, — egy ri-i óan reális alak a költői melegségű panoráma előterében. Széleskeretű pápaszemén keresztül sebtiben körülnézett, látta, hogy üresek a nádszékek, a női munkasztal mellett senki sincs és csalódásában türelmetlenül toppantott lábával, azután föltekintett a kastély napfényes homlokzatára.

A Fitzroy-kastélyt a legközelebbi helység nevééről általában Luciennes-nek hívták. A régi Franciaország pompás főúri kastélyai közül, az egész környéken, talán az egyetlen volt, melyet a nagy forradalom romboló, kíméletlen borzalma érintetlenül hagyott az utókorra. Egyszerű nemes épület volt, egyemeletes, palával fődött mansarddal, egy nagy park közepén, melyet kétszáz évvel ezelőtt maga Le Nôtre, Nagy Lajos kertésze szabályozott.

A kastély széles ablakai most mind tárva voltak. A lange muszlin-függönyöket itt-ott libegtette a gyöngeszellő, mintegy csalogatva, hogy jó hűvös szobák lehetnek odabenn. A doktor tekintete éppen ez ablakok egyikére irányult, a balkonos, virágos első emeleten.

— Nem mozdul itt egy lélek se — mörmogta magában.

De egyszerre, mintha éppen a kémlt ablakból egy nagy, színes, trópusi madárszörny csapódott volna ki a balkonra. És a madárszörny színes tollazatából két vastos, rézbőrű karom nyult előre.

— Halló, Blanchette, Fehérkém, hóvirágom, — kiáltotta a doktor hadonázva, a ház urnójének néger szobaleánya felé — hol van urnód?

A színes madár rézcsőre a képzelhető legszelesebb vityorgásra nyílt.

— Halló, doktor, lépesmézem! — hangzott a villogó fehér fogak közül — urasszonykám roppantul siet, nyakra-főre öltözködik.

— Siet, öltözködik? — ismételte az orvos elképedve, szétterpesztett lábakkal, nyitva maradt szájjal. — Ez is nagy újság!

— Az ám! — csattogott tovább felülről. — Dóton jött a hír az urtól, az ur háza érkezik; tüstént itt lesz, urasszonyom borzasztóan örvendő.

— Ennek én is nagyon örvendek — hangzott a harsogó válasz alulról. — De azért, az Isten nevében

kérlek, mondd meg neki, szükségem van rá. Sürgős, nagyon sürgős a dolog, galambom.

A rézbőrű Blanchette ezt már talán nem is hallotta. Eltűnt a muszlin-függöny mögött.

A doktor hátrataszitotta alaktalan panamakalapját, megvakarta szürke tüskés haját, kissé gondolkozott, aztán vállát vonogatva belevetette magát egy nagy kerti székre a terrasz korlátja mellett, tenyerébe hajtotta arcát s belebámult a messze völgybe. A kertből közeledő lassu lépések fülebotját se érintették. Csak akkor tért magához, mikor feje fölött megszólalt egy sóhajtásszerű, gyöngéd hang.

— Oh, szépséges francia föld! — így szólt a hang.

— Ah — válaszolt a doktor, csak kissé fordítva fejét az új vendég felé. — Ön az, főúr? Gyaníthattam volna a kenetes csoszogó lépésekről.

Marly főpapiját, a lilaöves és lilagalléros Armand de Hauteroche kanonokot az egész kerületben soha senki se hívta másképp, mint »a mi főúrunk«. A főúr hajadon fővel, ezüstfehér hajával, egy kezét a korláton nyugtatva, másik kezével csak éppen érintve a doktor székének a hátát, egy darabig szóltanul állott, mintha az ő gondolata is elmerült volna a messzeségbe, hova a doktor tekintete irányult.

— Igazán, — szólalt meg végre a főpap, mintha csak hangosan tovább gondolkozott volna — a legszebb pont a szépséges keresztény földön. A világ ily csodás zugáról énekelhette Horatius:

Ille terrarum mihi praeter omnes
Augulus ridet ubi non Hymetto
Mella decedunt...

és jól tudták, mit csinálnak, a régi Fitzroyk, amikor itt telepedtek le — és gyöngén megérintve a doktor vállát, így folytatta: — Még ön is, a hirhedt gyakorlati férfit, lám, mennyire odaveszett az aranypáris messzeség költői csodálatában...

— Azt szeretném tudni, — szólott most a doktor, szembe fordulva a pappal — mi járatban van voltaképp a főúr? Tudtommal ez nem a kéregetés ideje.

— Igazán — válaszolt a másik — jól teszi, hogy figyelmeztet az időre. Azonnal beszélnem kell a herczegnével. — És aztán hirtelen mozdulattal a bejárat felé indult. Csak hogy a doktor tiszteletlenül visszatartotta a reverendájánál fogva.

— Ho, hó! Ne olyan gyorsan — szólott a doktor. — Hova akar menni? A herczegné mindjárt itt lesz. Istenem, milyen ifjonti mozgása támadt egyszerre! És a türelem többé nem kanonikus erény? De különben is — folytatta a tréfáját kissé komolyabb intelemmel — ne tessék elfeledni, én tettem le a garast. Előbb én vagyok a soros, főtisztelendő barátom.

— Tehát a herczegné mindjárt itt lesz? — szólott a pap leülve. — Akkor megvárom — és várok a soromra. Nem újság. Önök mindig hátraszorítanak, benünket. Csak hogy az utolsókból lesznek az elsők, amint meg van írva...

A doktor most le s fel kezdett járni. A harmadik fordulónál hirtelen megállt a pap előtt s föléje hajolt nyilvánvaló gonosz célzattal.

— Kedves főúram! Az ön becses édesanyja, az egyház, méltán büszkélkedhetik, hogy önben semmivé tett egy különben igen derék embert.

A pap fölemelte lassan nehéz szempilláit.

— D.ága doktorom, — vágott vissza a pap, — a világ, az állati hus, az ördög méltán büszkélkedhetnek, hogy önben semmivé tették egy különben igen derék — keresztényt. Ám — folytatta a pap nyugod-

tan, ismét lesütve szemeit — annál nagyobb lesz az öröm az angyalok közt a bűnös megtérésén.

Ezalatt a házba vezető lépcső felső fokán a nyitott ajtó félhomályában ott állt Cluny hercegné. Fehér ruha volt rajta. Kezével védte szemét a ráeső napsugarak ellen. Ugy nézett le mosolyogva a barátságos, hadakozó felekre, akik egyszerre vették észre.

— Itt jön — szólt a pap fölkelve.

— Végre! — szólt a doktor, lekapva szürke bozontos fejéről a panamakalapot.

A hercegné pedig gyors léptekkel jött le a lépcsőn, kinyujtva feléjük mind a két kezét. A nap aranyos fényfoltokat dobott hullámos gesztenyebarna hajára, a mint hajadon fővel kilépett a csendes, lágy, illatos szabad levegőre. Magas termetű nő volt, vállá klasszikusan széles, büszke tartásu feje ellentétben gyöngéd, szinte félnék tekintetével.

Cluny hercegné, született Church Helén, azon ritka virágok fajtájából volt, amelyek angol-szász törzsön nyilva, az Uj-Világ talajában, levegőjén a szépség sajátos teljességét, erejét szívják magukba, azon egészséges, erős, bátor és dús gazdag nők fajtájából, kiket Amerika időnként átküld a vén Európába, hogy egy-egy hanyatló történelmi fajt fölfrissítsenek, egy-egy kopott koronát, megaranyozva, méltóan viseljenek.

Semmi légiesség kissé kreolos arczszíneben. Semmi bágyadtság arczának kedvességében, amit megóvott az unalmas tökéletességtől egynemely vonzó szabálytalanság: egyik oldalon egy mélyebb barázdá az ivelt ajak mentén, amely mindig készen volt kissé erősen kinyilni a világ legépebb fogsora fölött; kissé talán mereven egyenes és tömött szemöldök az aczélszürke gyermekszem fölött, amelynek pupillája sötéten tágult a legkisebb indulatra.

És a jó harminczas nőnek minden életéve csak növelte vonásainak, kifejezésének nőies méltóságát, teljességét s ami legkülönösebb volt, csaknem gyermekies, nyílt ártatlanságát.

— Kedves barátaim, — szólt a hercegné, jobbkezét a papnak, balját a doktornak nyujtva — mit kívánnak tőlem? — aztán leülve egy nádszékre, folytatta: — A legjobbkor jönnek mind a ketten. Ma senkitől se tudnék megtagadni semmit. Cluny haza érkezik — még ma.

És úgy csengett a hangja, mint örömhirt adó kis harang. Diadalmasan nézett egyikről a másikra. Láttá, hogy azok is örvendenek, s ez olyan jól esett neki. Azt már nem fogta föl, hogy jó emberei csak őérette örvendenek.

— Hanem, mit kívánnak, mondják!

— Asszonyom — szólt hirtelen a doktor, közelebb csusztatva székét.

— Herczegasszony — kezdte a másik oldalon, ünnepélyesen, a pap.

— Doktor, — szólt mosolyogva a hercegné, amint a két kérelmező egyszerre megakadt és várakozva méregette egymást — az egyházé az elsőség.

De amint látta, hogy a doktor arcza elborul, pápaszemét fellöki homlokára, ajkát összeszorítja, gyorsan így folytatta: — Oh, hát ilyen komoly az ügy? Akkor, főtisztelendő ur, engedjük mégis előre a doktort, mert ha ő egyszer így feltaszítja pápaszemét, akkor élet-halál forog szóban.

— Csakhogy magam is — erősködött a pap — fölötte sürgös és igen fontos ügyben jöttem volna.

— Tudom, persze — pattant föl a doktor — valami hisztériás mosogató-tündér fejébe vette, hogy férjhez megy, kelengyét kíván, vagy más efféle. Tehát figyeljen csak rám...

— A legszánalmasabb eset — kezdte a pap, a másik oldalon.

— Bernard leánya. — Szegény kis Róza. — Meghal! — Az utcán! — folytatták most a doktor és a pap, haragosan egymás szavába vágva. Majd egyszerre élnémultak, csodálkozva egymásra néztek, arczuk kiderült s a hercegné előtt áthajolva, barátságosan, melegen megrázták egymás kezét.

— Nagyszerű, hát önök mind a ketten a Róza érdekében fáradnak! — szólt a hercegné. — Azt mondják, hogy a Bernard gyermeke, a mi ártatlan kis Rózánk, hazajött — és beteg...

— Oh, nem ártatlan Róza többé, — válaszolt, sóhajtván, a pap. — Oh az a Páris, az a Páris!

— Igen, Páris, — visszhangozta a doktor és ugyancsak rázta öklét kelet felé. — Haza jött borzasztó betegen.

— És az ő vallásos, gyónni járó, böjtölő édesapja egyszerűen kilökte, hogy pusztuljon el. Az egyik megcsalta, a másik kiátkozta... Ilyen ez a keresztény társadalom.

A főur nem juthatott szóhoz. A hercegné vágott közbe:

— Istenem! Megrontották a szegény gyermeket! Doktor, hinni kell istenben! Csak ő büntethet ilyen sötét bünt. Oh, ha Cluny hallaná, hogy föllázadna nemes lelke! És az édesapja kilökte... milyen kegyetlenség! — és ajkai remegtek, szemébe könny szökött. — Itt tenni kell. Hozzák ide. Gondját viseljük. Megmentjük. Siessenek, kedves barátaim... Szegény kis jószág! De várjanak egy perczig. Blanchettet is küldöm, ismeri, szereti gyermekkorától.

A hercegné mialatt beszélt, már sietett is fölfelé a lépcsőn, nyomában a két jólelkű emberrel.

— Megnyugtató körülmény, — szólt a doktor — hogy a rézbőrű leány mellett nyugodtan pogány maradhat. De annyit mondok, főur, ön se prédikáljon neki sokat, nem bírja az egészségí állapot.

— Az már igaz, — válaszolt a pap — először is jó orvosra volna szüksége; kedves doktor, ön kereshetne egyet.

MÁSODIK FEJEZET.

Luciennesben sok vendéget vártak ezen a délután. A hercegné rendeletére háromszor is indult kocsik különböző irányban a várt vendégekért. Ritkán történt, hogy egyszerre ilyen vendégáradat zavarja meg a Fitzroy-kastély méltóságos csendjét, nyugalalmát.

A vendéglátó urnó, mihelyt elintézte sebtiben az új könyörületeségi ügyet, még egyszer sorban szemügyre vette az egyes szobákat. Favereau szobájába még egy pár új könyvet vitt. De Lormes marquissó hálósobájában az ágy fölé egy szent képet akasztott. A fiatal de Lormes marquis lakosztálya rendben volt; valamint az a szoba is, mely a marquissó idősebb fiára várakozott, ki első házasságából született, az amerikai tengerészetnél szolgált és most haza jött anyja látogatására. Férje szobájában tovább maradt. Nem sok változtatni valót talált. Csak a virágvázát tette kissé alkalmasabb helyre. Hiszen erre a szobára ugyis annyi szerelmes gondja volt. Kissé elmélázott a saját életnagyságu képén, egy valóságos mesterművön. Aztán aggodalmasan megfordult s a tükörbe tekintett. Észre kellett vennie, hogy nem egészen olyan, mint a képen. Homloka fölött, barna hajában egy fehér szál csillant meg. Szépen kirántotta és tovább ment. Legtovább időzött egy kis szobában, szemben a saját lakosztályával. Ezt csak most rendezték be. Fehér butorok, csupa muszlin, csipke és virág, az ártatlanság,

boldogság színe, illata. Mintha valami hercezkisasszony számára készült volna. Ugy is nevezték Luciennesben, hogy »a leányszoba«. Helén két egész hétig dolgozott rajta különös gondnal, szeretettel s mégis mindig talált ezer apróságot, amit másképp, jobban is el lehetne rendezni, hogy az egész annál szebb legyen. Tett-vett, ragyogó gyönyörrel szemében, édes mosolygással ajkán, amíg csak föl nem zavarta szerető szorgoskodásából egy kocsi, mely éppen most gördült be az udvarba. Menni kellett, hogy fogadja a vendéget. Jaques Favereau érkezett meg elsőnek, francia miniszter, az ő legrégibb, legjobb barátja új hazájában. Helénnek ajkán még ott volt az édes mosoly, mikor Favereau a lépcsőházban feléje közeledett.

Favereau magas, szikár, kellemesarcú öreges úr volt, szürke hegyes szakállal, kissé előrehajló nyakkal, amint ez rendes dolog a rövidlátóknál. Orrán csiptető. Előkelő szabású kabátjának gomblyukában a becsületrend vörös jelvénye — talán soha méltóbb helyen, mint itt. Egész fölépésében igazi világhi.

A cselédség előtt elhaladva, amint könnyed léptekkel fölsiet a lépcsőn és szemben találja magával a ház urnóját, lekapja kalapját, ajkához emeli s egy perczig el se bocsátja a feléje nyújtott kezét.

— Csakhogy itt van, édes Favereau — szölt Helén és homlokát is csókra nyújtja öreg barátjának; aztán karjába kapaszkodik, — jöjjön, menjünk ki a kertbe. olyan sok a mondanivalóm.

— Nincs a mindenségben még egy hely — szölt Favereau, amint letelepszik egy fonott hintaszéken, — ahol olyan kényelmesen ülnék, mint ezen az én székeimen itt, a maga terrásán, édes Helén.

— Milyen szép öntől — válaszolt Helén, elhelyezkedve párnái közt és gépiesen maga elé téve munkakosarát — hogy ott hagyja Párist, igazi világát ezért az álmos, csöndes zugért.

— Szép tőlem! — szinte sóhajtva ismételte Favereau, aztán csiptetőjét lejtve orráról, pusztá szemmel mélyedt a Helén nézésébe, jóleső megnyugvással, amittől ideges arcvonásai is egészen ellágyultak. Istennem, maga itt újra teremtett egy kis elveszett édent. Ugy fordul ide tekintetem, amonnan a világi zürzavarból — mint a hogy a száműzött tekint régi otthona felé. Ez a hely nekem a paradicsom.

— Különös, hogy ön ezt a szót használja — szölt a hercegné s kiejtve kezéből a megkezdett munkát, csipkés kebléből egy féltett sürgönyt vett elő. Éppen úgy mint Cluny! Hallgasson ide: »Ma otthon leszek. Az nekem a paradicsom«. Ilyet sürgönyözni! Hát nem bolondos egy fiú! — És ezalatt büszke örömmel tekintett öreg barátjára. — Nem örvend ön is ennek a hírnék? S mint megírtam önnek, Edvárd maga se hitte, hogy egyhamar hazajöhessen. Szomorú, hogy a birtokaink úgy el vannak szórva — folytatta sóhajtva — hogy olyan sokszor távol kell lennie. Mert azt csak nem kívánhatom tőle, hogy rossz gazda legyen — és a sürgönylapot szépen elsimitva, gyöngéden visszacsuszította jó meleg helyére.

— Persze hogy nem — válaszolt Favereau komolyan. Aztán egy kis csönd következett, mialatt, ki tudja, merre kalandozott a gondolatjuk.

— Hanem maga jó színben van, Helén, szölt Favereau, inkább csak azért, hogy végre mondjon valamit, — nagyon jó színben.

— Lehet-e másképp — válaszolt a nő — mikor Cluny hazajön. Ez a hazajövetel mindent kipótól. Oh én nagyon jól vagyok, amint látja; igen, igen boldog! Biz úgy, édes öreg Favereau! — folytatta, oda nyújtva kezét. Nem volna szabad elkiáltanom!

Az embernek nem szabad kérkednie a boldogságával. De hát önnel szemben, akinek ezt köszönjük, aki bennünket megismertetett egymással, önnel szemben nem mérsékelhetem magam. Ön úgy is tudja! Látja a saját szemével!

— Látom, — válaszolt a férfi kissé ridegen, s a feléje nyújtott kezét gyöngéden visszatette a nő térdére — tudok mindent.

Helén csak a szót hallotta s a szók színére, hangjára ügyet se vetve, tovább beszélt növekvő gyönyörrel, tüzzel: Oh, Cluny igazi férfi! Ön gyermekkorom óta mindig csak nevetett rajtam az én regényes álmaim miatt. Emlékszik, ugy-e, milyen magasra helyeztem mindig az én férfieszményemet, akit szeretni tudnék. Képzelterti, mi nekem Cluny, ha most azt mondom önnek, hogy annyi hosszú év után soha, egyetlen egyszer se esett lejjebb arról a magaslatról... De miért néz ön így reám?

Favereau, fölriadva, erőltetett mosolylyal igyekezett enyhíteni önkénytelenül elkomorult arcát. — Én? — szölt — csak azért, tudja, hogy olyan magasra helyezi: eszményét — sokszor óvtam önt, Helén, — tulságos magasra, ami veszedelmes.

— Oh! — folytatta Helén, ragyogó szemmel, — ha Cluny mind e hosszú éveken át nem vett volna körül, nem árasztott volna a leggyöngédebb szerelemmel, akkor is imádnám őt legutolsó véghetetlen jó tetteért.

Favereau hirtelen fölkapta csiptetőjét és fürkésző tekintettel fordult Helén felé. — Ah! valóban? — szölt — és miféle csodálatos új bizonyosságot nyújtott a mi Edvárdunk az ő nagy jószágáról?

— Éppen ez az, amiről leginkább szólni akartam Önnek, — válaszolt Helén, némi zavarral, miközben ismét fölvette himzését és erősen dolgozni kezdett; kis szünet után, még mindig kerületve a dolgot, így folytatta: — Kissé hosszú a történet és szomorú. Ön pedig, tudom, nem szereti a hosszadalmas históriákat, a szomorúakat pedig bizonyosan ki sem állhatja.

— No, no! — szölt nevetve Favereau — bűnös tekintete elárulja, hogy valami szokatlan nagy dolgot művelt az irgalmas cselekedetek mezején — valóságos magyarországi szent Erzsébet.

— Oh, ne mondjon ilyet, — kiáltott ijedten a nő.

— Miért gyermekem?

— Annak az isten elvette a férjét — szölt Helén suttogva, remegő ajakkal — és én, Favereau, igazán nem vagyok szent. Nem is akarok az lenni! A szenteknek olyan szomorú az életük, én pedig oly boldog vagyok.

Ismét elhallgattak egy darabig. Aztán Favereau, ki a vallás- és közoktatásügy minisztere volt, vette szemüvegét, megtörülte hüvelyk- és mutatóujja közt, kissé köszörülte a torkát, keresve a szót, amelylyel folytathatná a megakadt társalgást, végre így szölt gyors elhatározással: — Rajta Helén, a gyónás megkönnyíti a lelkét.

Helén fölemelte szemét a munkájáról, ránézett öreg barátjára s bár a királynői homlok alul még most is félnékn villogtak aczélszürke szemei, mégis így szölt: Igen, jószágos mentorom — gyónni fogok.

Egy kis szünet után így folytatta: Hallotta-e valaha híret valami Cora May nevezetű nőnek?

Favereau felugrott székéből: — Mi? Cora May? Csak nem a Cora Mayt gondolja, a szép Corát, amint közönségesen hívták?

— Azt hiszem, hogy csak egy Cora May volt — válaszolt Helén szeliden, mialatt új selymet fűzött a tübe.

Favereau visszahanyatlott székébe. Tekintete elmélyedt az égbolt sötétülő kékjén. Látszott rajta a megadás, hogy többé semmi se fogja meglepni.

— Igen, hallottam a hölgyről — jegyezte meg végre.

— Meghalt — szólt Helén a mélységes szájalom hangján.

Favereau, tovább szemlélve az égboltot, nyugodtan válaszolt: — Azt hiszem, olvastam valami megható gyászhirot.

Helén himzötüje megállt a fele-uton; maga elmerengve tekintett a szinpompában lenyugvó nap felé s mintha csak oda szólt volna: — Kevesen ismerték ezt a nőt úgy, amint én ismertem.

Favereau egy rándulással összezsugorodott székében és elképedve ejtette ki: — Mi? ismerte?

— Megismertem hősiességét, — szólt a hercegné, mereven nézve Favereaura, bizonyos szigorral.

És ha kérhetem, Helén, — folytatta Favereau, ismét előrehajolva — hol találkozhatott maga ezzel a Cora May-vel?

(Folytatása következik.)

Saison.

Most én korcsolyázom.

Elérkezvén a hideg időszak, azt mondta Ó, hogy nekem korcsolyáznom kell, mert ez az a sport, ami jót tesz a fejnek.

— Amugy is ügyes férfit vagy — mondta Ó — és biztos, hogy a kisujjamban van a korcsolyázás.

— Valóban, — feleltém én — uszni nagyon jól tudok.

— Akkor korcsolyázni is tudsz — hangzott a válasz.

— Miért? — kérdeztem én.

— Csak — válaszolta Ó.

Mert azonban ennyivel nem értem be, hozzátette az egész megokolást:

— Mert a korcsolyázás tulajdonképpen nem más, mint uszás a jégen.

— Drága dolog a korcsolyázás — mondtam én.

— Veszel egy pár korcsolyát és megvan.

Vettem egy pár korcsolyát husz koronáért. És el akartam menni a jégpályára korcsolyázni.

— Ó — mondta Ó.

— Mi az? — érdeklődtem én.

— Csak nem akarsz gamásni nélkül korcsolyázni? Azt talán nem is lehet.

— Mért ne lehetne? A korcsolyázáshoz korcsolya kell. Ezer embert láttam, akin gamásni volt, mégse korcsolyázott.

— Az kell — mondta Ó.

Vettem egy pár gamásnit, nagyon elegánsat, skót koczkák voltak rajta. És ki akartam menni a jégre.

— Kérlek szépen, — mondta Ó — az ember a lábászárára is tesz valamit, mert különben fölfázik.

— Mit?

— Meleg gyapjuszárakat.

Vettem meleg gyapjuszárakat, amik csakúgyan nagyon kellemesen hatottak rám. Menni akartam, korcsolyázandó.

— Azok a vastag gyapjuszárak el se férnek a hosszú nadrág alatt.

— Elférnek.

— Nem férnek el, és ha elférnének, akkor is nevetéssé teszik az embert. Nincs bősztantóbb, mintha kinevetik az embert ottkint, abba a hidegbe.

— Hát mit csináljak?

— Szabass magadnak egy kurtanadrágot, ami csak térdig ér és a térdén alul csattja van.

— A Lajosok óta nem viselik.

— Micsoda Lajosokról beszélsz?

— A francia Lajosokról.

— Nem ismerem őket. De a magyar Lajosok a jégen rövid nadrágban korcsolyáznak.

Megnyugodtam az ítéletben és csináltattam egy versaillesi nadrágot. Mikor rajtam volt, folyton azt akartam mondani: — Sire!

De nem mondtam semmit, hanem elindultam a jégre.

— Az Isten áldjon meg, — szólt Ó — ebbe a hosszú városi bundába futkároznál a jég sima tükrén?

— Miért ne?

— Mert a korcsolya hegye beleakad és ekkor először a korcsolya görbül el, másodsor a városi bunda reped meg és itt a nagy költség. Különbén is városi bundával rá se eresztik az embereket a jégre.

— Nem-e?

— Nem. Mert ha minden férfi városi bundával menne, az ezer métermázsával nagyobb súlyt jelentene a jégnek és a jég beszakadna. Ami egy katasztrófa.

— Tehát?

— Tehát szükség van egy szviterre.

— Milyen az?

— Az egy bolyhos ing, amit az ember felül visel és amibe alulról kell bebujni.

Beszereztem a bolyhos szviteret, alul bebujtam és felül viseltem: Azt hittem, hogy már eléggé fantasztikus vagyok, de mikor megindultam a jég irányában, megszólalt Ó:

— Te krámpusz...

— Még hiányzik valami?

— Hogy te azt nem veszed észre!

— Nem én. Mindenem van. Tetőtől-talpig fel vagyok szerelve.

— Az nem igaz. A talpadtól fölfelé a nyakadig. No de aztán?

— Aztán a fejem jön. Vagy vegyek egy jégfejet?

— Azt nem. Hanem ki látott már cilinderben korcsolyázni?

Mert én nem láttam, nem feleltem.

— A fejedre is be kell szerezni valamit.

— Híntsek hamut a fejemre?

— Nem, nem, hanem vásárolj egy fejtakarót, ami egyszersmind fülvédő is és megóvjja a mandulákat attól, hogy megdagadjanak.

— Még gyerekkoromban kivágták a manduláimat.

— De a helyük megvan, az is megdagadhat.

Vásároltam egy fejtakarót, amely egyszersmind megóvja a mandulák helyét.

— Mehet! — kiáltottam harsányan és lépéseket tettem a jég felé.

— Te, — mondta Ő — én ma is olvastam a lapba, hogy egy mérnök...

— Mért?

— Nem mért, hanem korcsolyázott.

— Az egy egészséges sport, amely jót tesz a fejnek.

— De a lábnak nem tesz jót. A mérnök elesett és eltört mind a két lába.

— Eszerint?

— Minek ez az egész bolondság evvel a korcsolyázással? Hagyd abba.

— De hiszen el se kezdtem!

— Annál könnyebben abbahagyhatod.

És ebben maradtunk. Nem tudom, jót tesz-e a fejnek?

Gábor Andor.

INNEN-ONNAN.

Ferentzi Magda. Egy bus és megható regény jelent meg a napokban a fővárosi könyvpiacra, egy lélekkrázó dawosi történet, betegekről, szerelemről és halálról — s a címlapon ez a finom és intelligenciától ragyogó arc: a Ferentzi Magdáé. És a regény mögött ott borong egy másik tragédia is: a szerzőné. Ki meghalt a tavasszal, fiatalon, végtelen szenvedések között, s a lelkében befejezetlen álmokkal, a szemében megtörött tüzekkel: meghalt tele tehetséggel és



művészettel. Szegény, fiatal Ferentzi Magda! A könyve csupa halk artisztikum, csupa sejtelem... a halál misztikus ünneplése. Ugy készült ő az elmúlásra, mint mások, a boldogabbak, az életre készülnek, s nem az ibolyákat és a tavaszt énekelte meg, hanem a sápadt, fehér halált, mely nesztelenül jár a hóban és titkosan zörget a betegek éjszakai ablakán. Meghatottan nézzük ezt a kedves, okos leányarcot, mely egyre távolodik tőlünk a maga intim szépségében és melyet sötét maszkiájával mindörökké letakart a rettentő halál.

* * *

Ő Mosolyognak az utcák. Eltűnik a Dob-utca és eltűnik a Szerecsen-utca. A kapuk fölé más utca nevek kerülnek s nekünk oly idegenül hangzanak majd az új nevek. Báró Bánffy Dezső utca, Morzsányi Károly utca — két ősmert név, de ott, a Dob- és Szerecsen-utcában sohase fogjuk megtanulni őket. A két utca karaktere elnyomja, elmosza a Bánffy és Morzsányi neveket, mert az a két utca, akármire keresztelik, Dob-utca és Szerecsen-utca marad

mindenkinek, aki ezt a két utcát egyszer látta. Név és karakter seholy olvadtak oly egységes, elválaszthatatlan egésszé, mint itt, ebben a két utcában. A Dob-utca sohasem akart más lenni, mint Dob-utca, de talán nem is lehetett volna más, mert a név kötelez és a Dob-utcának muszáj volt Dob-utcának lenni és maradni. Ugyanezt mondhatjuk a Szerecsen-utczáról, mely talán még a Dob-utczánál is Dob-utczább. És most jön a tanács és azt mondja, te Dob-utca Morzsányi Károly utca leszel ezután és te Szerecsen-utca Bánffy Dezső utca leszel. Könnyű ezt mondani. És a két utca perfidül mosolyog erre a hatósági erőszakra. A mosolyában benne van az erő fölénye, mely azt mondja: csak kereszteljétek, ha jól esik. Én mégis Dob-utca és Szerecsen-utca maradok.

* * *

= Utazás a sör körül. Tele voltak a lapok a hamisított söröskorsókról szóló riportokkal. Siránkoztak rajta, hogy ravasz, bélyegzőhamisító emberek segítségével szegény sörivők egy fél deczivel kevesebbet kaptak Gambirinus kedvencéből. Minthogy pedig a fürge és szemfüles (azt hiszem így szokás őket följelöznöni) riporterek nem érnek rá a következetességre, ennek következményeképpen élénken sajnálják a kincstárt, amely mintegy harmincezer koronával károsodott a mértékhitelítőhivatal kijátszása okán. A buzgó és epedő sörivőket elfelejtik sajnálni. És elfelejtenek még egyet. Mit? Rögtön elmondom, csak előbb hadd mondjam el azt is, hogyan jöttem rá a riporterek második számú feledékenységére. Olvastam egy kitűnő író valamelyik karczolatát, amely körülbelül a következőkről szól. Adva van egy ur, meg egy hölgy. Találkoznak az utcán. Az ur elkíséri a nőt a lakására. A nő kényelembe helyezkedik. Kiveszi a hamis fogait, leteszi a hamis haját, kiveszi az üvegszemét, leteszi hamis bájait. Mire megjelenik a férj, hah, gaz csábító, megöllek, elfogadok ezer koronát is. A hahgazcsábító leszurja az ezrest s el a balfenéken. A ház mestertől megtudja, hogy a férj is hamis. Csak az vigasztal, dűnyögi magában a hahgaz, hogy az ezres is hamis volt. Na már most, kérem. A söröskorsók hamisak voltak. Ez tény. A hitelesítőbélyegző hamis volt rajtuk. Ez is tény. A kincstár harmincezer koronát vesztett. Tény. Ellenben itt, Pesten, minden hamis. Liszt, tej, kávé, cukor, tea, rum, milliomosok, koldusok, gavallérok, sikkasztók, hamis a bor, hamis a mája meg a zuzája. És pont itt, Pesten, nem jut senkinek se az eszébe, hogy a sör is hamis volt? Pedig ez tény.

* * *

Ő A világirodalom legnagyobb lírikusa. Egy prospektust kaptunk, postán küldték kétfülleres bélyeggel mint közönséges nyomtatványt. Megnéztük és első látásra azt hittük, hogy valamelyik kenőcskirály ajánlja arcfinomító szerét, vagy valamelyik kuruzsló adja értésünkre, hogy ő a világ legnagyobb orvosa. S miután mindez átvillant az agyunkon, felösmertük, hogy nem kenőcskirály, nem is a világ legnagyobb orvosa, hanem Láng József gimnáziumi tanár (lakik Budán, Virág Benedek utca 5., I. emelet) kínálja fel magát mint a világirodalom legnagyobb lírikus költőjét. A lírikus király tudomásunkra hozta, hogy ő, Láng József, gimnáziumi tanár, a világirodalom legnagyobb lírikus költője, *Új világ* címmel kiadja 6-ik verses könyvét. Tessék hát előfizetni. És mi nem boszankodtunk, nem is mulattunk, de természetesen vettük, hogy ilyen hangon szólnak hozzánk. Miért ne tehetné meg magát az ember a világ legnagyobb lírikusának, ha annyian megteszik magukat cipőkirálynak, nyakkendő királynak, kalapkirálynak és mézeskalács királynak. Mindenki királylyá koronáztatja magát a saját kis birodalmában, ha van egy kis fantáziája. A költő királynak nem sok van ebből, de úgy látszik, neki még ez a kevés is megártott,

☉ Szegény tolvaj! Egy kétségbeesett tolvaj a héten rádiumot lopott a párisi központi klinikáról. A rendőrség, mely epésen szellemes volt ez esetben: rögtön hirdetőtényt tett közzé a lapokban, melyben a tolvajt figyelmeztette a rádiumtartás veszélyeire. Zsebben tartani halálosan veszedelmes, mert átégeti a bőrt. Bársonytokban már jobb viselni; de még mindig nem egész bátoros. Háromszoros kaucsukborítékot lesz a legjobb beszerezni, de így is van némi veszedelem. Nappal utcára vinni biztos halál; de éjszaka otthon tartani épp ily veszélyes... A tolvaj riadtan olvashatta e megrendítő kommünikét. Mit csináljon? Új életet kell kezdenie a lopott rádiumhoz. Vagy laboratóriumot fog berendezni. Vagy házat épít a számára. A tolvaj megjéjett. Visszalopni? Azt sem meri, mert hozzáérés bőrgyulladását okozhat. A tolvaj tehát egy álmatlan éjszaka után megszökött a rádiumtól és kirándult Amerikába.

* * *

24 A megszöktetett férj. Humoros. Kétezer méter. Saját felvétel, az életből elvesve vagy amit akartok boszankodó olvasók. De így történt csakugyan s amióta a színházakban csupa rossz darabot adnak, azóta az élet, a jó öreg élet szemmel láthatólag iparkodik kipótolni a szerzők mulasztásait, amint ez az újságokból tapasztalható. Például ezzel a férjjel is, akit a felesége szöktetett vissza a szeretőjétől; Fleurs és Caillavet urék sem csinálhatták volna különben. És hozzá még ebben a savanyu városban, ahol vízciccekkel ölik egymást az emberek hasonszenvi gyógy mód alapján. Különben a legkedvesebb figurája ennek a családi komédiának nem is a diadalmas asszony, hanem a férj, aki még a szeretőjétől is papucs alatt nyög, aki a szerelmet el sem tudja képzelni anélkül, hogy az asszony rá ne zárja a szoba ajtaját. Neki csak természetes kiegészítője a cserbenhagyott szerető, aki a rendőrséggel akarja visszavétni a hűtelent, aki újra visszatért a feleségéhez. A főhős azért mégis a feleség marad, aki másodszor is meghódította az urát, igaz, hogy némi erőszakkal, amiért végre — hálistennek — egy fiskális kerül bajba, mint fölbujtó. Szóval, még a morál sem hiányzik, ami a jelen esetben ilyenformán fogalmazható meg: az ügyvédek csak úgy tudnak másokon segíteni, ha ők maguk jutnak bajba. Fordítva ugyan így állítható fel a tétel, anélkül, hogy igazságán csorba esnék, mindössze csak a formája lesz ismertebb.

* * *

A hetzendorfi keresztelők. A Habsburg-dinasztia erősödött: a prezumpatív trónörökösnek leánya született. Nálunk, közönséges polgároknál, kissé vegyes érzelmekkel fogadják az ilyen családi eseményt. Az arcokon az elszontyolódás jelei mutatkoznak, mert első gondolatunk, hogy mi lesz a hozományyal, elnyom minden más kérdést. A hetzendorfi kastélyban nem ösmerik az efféle gondokat. Legjobb bizonyossága ennek, hogy a keresztelők-ünnepségen a következő menü gyönyörűségeit élvezték végig: *Potage royal, Beignets délicieux, Cotelettes d'agneau à la Soubise, Jambon braisé aux légumes, Chaud-froid de volaille, Asperges vertes, Petits gâteaux à la russe, Pâtisserie de fromage, Granit aux ananas, Dessert, Xérès Amon-tillado, Chât. Margaux 1887, Bocksteiner 1893, Champagne Moët et Chandon Impérial.*

Kiss József arcképe. A *Könyves Kálmán* magyar műkiadó r.-t. kiadásában pompás heliogravure reprodukcióban megjelent Kiss József legújabb arcképe, melyet Kiss Ottó, a költő fia készített. A művészi értékű gravure ára disztes keretben 15 korona. A rendes kiadás mellett készült 25 darab avant la lettre példány a költő sajátkezű aláírásával, ezek ára darabonként 30 korona. Mai számunkhoz mellékelten veszik olvasóink a *Könyves Kálmán* megrendelési felhívását,

SZÍNHÁZ.

Varsányi Irén.

(Shaw komédiája és egy színésznő.)

Kérem szerkesztő ur, engedje meg nekem, hogy ezen a héten ne számoljak be a *Vigszínház* új darabjáról. Én mindig a benyomásaimat hozom a színházból. Nem tehetek róla, hogy most nem az ir dráma ad mondanivalót a tollamra és a szájamra, hanem egy színésznő és nem igazságtalan, hogyha róla írok, aki alkalmat ad nekem erre és nem a drámairóról, aki neki adott alkalmat egy művészi alakításra. A színészekkel kurtán-furcsán bán el a kritika. Mindnyájan ludasok vagyunk ebben. Pironkódva olvasom az odavetett, a cikk végére biggyesztett, a színészek homlokára ragasztott szignaturákat: »brillians alakítás«... »csupa lélektani finomság...«, »közvetlenség, kedély és igazság...«. Ezek a szavak csak iskolai osztályzatok, amelyek az eredményekről számolnak be. Váltig és jogosan panaszkodunk a budapesti színészkultusz ellen, amely abban nyilvánul meg, hogy a kereskedősegéd a színésznők képeslevezelőlapos arcképeit a jegyzőkönyvébe rejti, hogy a diák autogramokat kér még a kültelki színművésztől is, hogy uriaszonyok csikorgó hidegben órákig ácsorognak a szálloda hallja előtt, látni vágyván a hősszerelme, amint estefelé a színházba megy. Színészkultusz azonban nincs, csak színész-hóbot és színész-divat. Az lenne az igazi színészkultusz, hogyha mi szeretettel és áhitattal elmélyednénk a színész egy-egy alakításába, analizálni próbálnánk, hogy mit művelt, mi a sikere, a hatása titka és hogyha kiemelnénk egy-egy munkáját a színésznek is, aki egyenrangú munkatársa a drámairónak. Ditirambok és bókók helyet kritikát írjunk.

Három és fél óráig néztem mult este *Varsányi Irén* a színpadon. Nem akarok emlékezni a darabra, amelyet láttam, csak reá akarok emlékezni, aki a darabot számomra jelentőssé tette és egyben elhomályosította a maga javára. Egy londoni csibészlányt játszik, akit egy bolond fonétikus, a hangtan tanárja kinevel. Visongó, szutykos, ordinaré, boldog ösleány ez — ösleány a londoni köröngetegben — aki virágokkal kereskedik. Pizskálja és furja az orrát, nem tudja, mi a különbség a zsebkendő és a sál közt, a könyeit az öklével, az orrát a könyökével törli. Lassanként kimosdatják, felöltöztetik, megtanítják a helyes *abc-re*. A tudós kísérleti nyula lesz. Beoltja bacillusokkal, a kultura mérgével. Elveszi tőle valamit, ami eddig mindene volt, a drága, a kedves kulturátlanságot. A színésznő pedig főkról-fokra megjátszsa a lelki metamorfózist. Először egy garden-partyt látjuk őt, amint produkálja magát, a szavakat tagolva ejti ki, vigyázva a magassági és a dinamikai hangsúlyra, operálva ajakkal-nyelvvel-foggal, az összes hangképző szervekkel, fáradt növendék, a kultura iskolás-léánya. Leczkefelmondás ez a produkció, a beszéde pedig erőlködő, mintha álomban beszélne. Aztán megjelen diadalmasan, estélyi toaletben, diadémmal a fején. Már nem kell vizsgáznia és vigyáznia a hangsúlyra. A gesztusai is arisztokratikusak. De az arcza hóka, az orra pisze, a kulturába belecsunyult, belebetegedett. *Varsányi Irén* csöndes — nem tüntető — bánattal mered maga elé. Szeme messzire néz. Az után, ami eltűnt előle. Kezeiből két tenyeret formál, két üres tenyeret és diszkréten mutatja felénk. Mutatja, hogy e tenyerekből valamit elloptak és semmit se adtak helyébe, a két tenyér üresen maradt. A shawi problémát, a szatirát és a lyrát, mindent, megmutat nekünk egy gesztussal.

Varsányi Irén főjellemonása — ne csodálkozzanak ezen az egyszerű kijelentésen — a szerénység. Nem az életére

értem ezt, amelyet nem ismerek és nem a művészi eredményekkel, a sikerekkel szemben érzett szerénységet értem, amelyet megvetek. Szerény — mint minden művész — a feladatával, a helyzetekkel, a szindarabokkal, magával a szindarabokban jelentkező étellel szemben. Ez a szerénysége: a lyrája. Van egy gesztusa, amely ezt mondja: csak ennyi vagyok és ez a gesztus azt mondja: nagy vagyok. Ibolyaszerűen tűnik fel mindig a szinpadon, kedves rejtőzködéssel, illatos szeméremmel, félénken, az élet és a művészi kivitel előtt tiszteletet érezve, habozóan, gyengéden s hagyja, hadd vigyék őt az események sodró hullámai. Nem hiába írok róla most, ezzel a szerepével kapcsolatban, úgy látom, hogy a pszichéjében van valami fájdalmas alázat, valami budapesti, valami enyhén proletárszerű. Söhsé irtak nekivalóbb szerepet. Az a szerepe, hogy megnő. Koldusleány és herczegnő egyszerre: színésznő. Amilyen pályafutást tesz a szinpadon, a szemetes-kocsis leánya, ugyanolyan nagy és hősi utat fut be a színésznő is, aki az ellenséges harcban, a művészi kivitel harcában győz és talán azért képviseli egész pszichéjét a darab, mert a szerepe és a művészi egyénisége teljesen összhangzik. Nekünk nincs *Duse*-nk. Meg is jósolhatom, hogy söhsé lesz. Ha jönne egy, nem hinnék neki. Az, aki (mint az olasz tragika) szemében az álommal mozdulataiban a messzevágyással jelentkező és arra vállalkozna, hogy a játékaival, a metafizikai szerelmet, hangárnyalatával a végtelent és a teste bus mozgásával a nő helyét jelölje ki nekünk az univerzumban, utánozna és csalna. A mi színésznőink nem feszülhetnek a végtelennek, egy márványerkélyről, nem fordulhatnak arccal a tenger felé. Nincs magyar tenger. *Varsányi Irén* azonban mindent ad és jelent nekünk, ami magyar és budapesti. Kedves realitás van benne, mint a magyar fajtában és vágy, a fölfel-törés vágya, az élet imája, fájdalom, szelidség és szerénység, amely egy kis fajta gesztusa a végtelennel szemben. Szerénység és vágy: ezek a motívumai. Ő ma a reprezentáns magyar színésznő.

Kosztolányi Dezső.

ZENE.

K. Durigó Ilona. A névjegyén ez a ritka cím: Kammer-sängerin. Magyar énekesnő nincs egy sem, aki eldicsekedhetné vele. A koncertnapján ezek az állomások: Helsingfors és Madrid, Genéve és Szent Pétervár, Berlin és Milánó, Budapest és Brüsszel. A kritikagyűjteményében megszólal a *Berliner Tageblatt* és a *La Perseveranza*, a *Der Tag* és a *Nowoje Wremja*, a *Le Figaro* és a *The American Musical Courier*. És az összes városok tapsolnak neki. És az összes kritikusok hajbókolnak előtte. A magyar művészet külföldi képviselői között nagyköveti rang illeti meg. Nem a paritás, de a tehetség révén. A külföld ő általa értesül arról, hogy nem vagyunk osztrák tartomány és nem tartozunk egyetlen osztrák művészi klikk *Bezirkjé*hez sem. Adja az Isten, hogy a magyar zenekultúra fejlettségéről való véleményét is rajta keresztül formálja meg. Csak rendkívül fejlett zenei élet termőtalajából fakadhatnak ilyen tüneményeszerű virágok, mint a Durigó Ilona művészete. Azon a fokon van, amelyen a matéria összes szépségei már csak eszközzé degradálódnak és a tudás szuveréné lesz, amelynek nincs korlátja. Mindent tud. Énekel az *Uristenről*, aki az övét el nem hagyja és a negédes ifjuról, aki — ah Louise! — a patak partján és a liget mélyén feledést keres és emlékeztetőt talál. Énekel virágéneket és nápolyi szerenádokat, finn komponisták dalait, melyeket nem ismerünk és magyarokét, amelyeket szintén nem ismerünk. Személyiségét persze nem tudja kizárni az interpreálásból van muzsika, amelyre inkább rezonál a lelke, van amelyre kevésbé. Ama kevesek közé tartozik, akikben él a nagy stílus.

Van páthosza. Egyszerű és nagyvonalu. Lelki diszpozíciói szerint heroína lehetne. Tiszta, egészséges, őszerejű, nagy érzékből tevődik össze e nemes és néha szinte fenséges művészlélek. Egyik szerelmé: mély vallásosság, mint oratorium-énekesnő egyetlen, a lírikusok közül pedig legkifejezöbben azokat tolmácsolja, akik vallást csináltak a szerelmükből: Schubertet, Brahmsot. Megnyilatkozási módja arisztokratikus: tartózkodó, szinte zárkózott, eszközeiben előkelően választékos és plebejus izlésnek koncessziót nem tevő. A jobbjézésű tömeg azonban felismeri benne a psziche magasabbrendűségét és önkényt meghódol előtte.

f. gy.

Művészet.

Hatvany Ferencz.

A magyar közönségnek és kritikának némi önző öröme telhetik abban, hogy Hatvany Ferencz csak most bocsátja eléje művészetének reprezentatív anyagát. Csak most, amikor már túl van a hivatás első gondjain, a kezdeten, a keresgélésen, amikor már egy eléggé változatos és széleskörű művészi múlt van a háta mögött, amely a jelenben pozitív, sőt igen értékes eredménnyel zárul. A magyar művészeti élet így egyszerre ajándékba kapott egy festőt, akinek tehetségéről mindeddig csak szállongó hírekből szerezhetett tudomást, akinek alkotásait azonban a mai naptól kezdve feljegyezheti az újabb magyar festészet legjobb értékei közé. Bátran teheti: Hatvany Ferencz komoly és hivatott művész és oeuvreje mindnyájunk számára jelentős gazdagodást jelent. Az apró örömök helyébe tehát, amelyet a fejlődő talentum állandó megfigyelése nyújtott volna, egy sokkal lendületesebb és erősebb impresszió, a kész értékek nyújtotta meglepetés lépett és ennek annál nyugodtabban örülhetünk, mert hiszen mindazt, ami a művész fejlődésében érdekes és figyelemreméltó volt, egész nyíltan és őszintén, de már következményeivel együtt tárja elének az Ernst-muzeumban rendezett kiállítása.

Fejlődése pedig nemcsak saját egyéniségére nézve érdekes, hanem azért is, mert egészen élesen rávilágít a művészet legfiatalabb korának átváltozására is. Ennek az átváltozásnak jelzésére Hatvany Ferencz egyénisége különösen alkalmas, mert hiszen a belső kvalitások, a kétségtelen hivatottság mellett közvetlenül szemlélhető minden művészeti kulturát és semmi oka sem volt arra, hogy bármilyen hajlandóságát elfojtsa. S valóban, alig tudok tanulságosabbat, mint ez a kiállítás, amelyen egy kivételes képességekkel rendelkező festő egyedül teszi meg azt az utat, amely általánosságban az egész jelenkori festészet utja. A szinproblemáktól a formalitás, az impresszionizmustól a kompozíció, Monét és Renoirtól Ingres felé vezet ez az út s Hatvany Ferencz is ezt járta, bár én azt hiszem, hogy kezdettől fogva igen nagy hajlandóság volt benne mai törekvései iránt. Mégis az impresszionizmus csábító, bűbajos szelleme őt sem hagyhatta érintetlenül s fejlődése a tájképfestéssel s evvel kapcsolatban a szinproblemák kutatásával kezdődik. Nagyon érdekes megfigyelni a változást, amely innen a formák felé vezet. Az impresszionista mesterek közül Renoir vonzotta leginkább s az ő nyilvánvaló hatása alatt festette ennek az

állapotának egyik legjobb képét, egy gyermek-arcképet. Később közelebbi ismeretséget köt Cezanne-nal, amit néhány csendélet jelez, de egyre nagyobb erőt vesz rajta az aktfestés iránti hajlandósága. Ebben is először még nagyon érdeklik a színhatások, zöld fauteuilben ülő nagy aktja még majdnem tiszta színefestészet; a klasszikus francziák: Ingres, Chassériau hatására volt szükség, hogy teljeseen a forma kutatására adja magát. Ma ez a törekvés és az említett hatások jellemzik pikturáját, amelynek értékelése gyanánt a fejlődés egész folyamata alatt két tényleges tulajdonságot emelhetünk ki. Az egyik a kvalitások folytonos fejlődése, az az emelkedő tendenzia, amelyet művészi eszközei követnek, objektív tudásának folytonos tisztulása s az egyre nagyobb hibátlanóság. A másik pedig a mesterségnek egészen kivételes, előkelő tisztessége, az a lelkiismeretesség, amely szinte becsületbeli kérdést csinál az alkotásból s amelytől az egész kiállítás a maga fölényes komoly jellegét nyerte. Ezek a kvalitások minden ingadozáson, minden idegen hatáson felül megállapítják Hatvany Ferencz magasrangu egyéni értékét.

Mai állapotában kétségkívül még mindig, nincsen egészen készen s bizonyos, hogy változni és fejlődni fog. E fejlődés irányát s jellegét meghatározni igen nehéz lenne s legfeljebb annak kvantitatív oldaláról beszélhetünk, a hiányok folytonos törpüléséről, amelynek be kell következnie; szinte matematikai bizonyosság, hogy kompozíciója a jövőben biztosabb és befejezettebbé válik s hogy előadásából el fog tűnni a ma itt-ott felöltő keménység. Ezek azonban mindinkább mesterségbeli elemek s nem vonatkoznak a művész pikturájának lényegére, belső motívumaira. Ezekkel ma az Ingres-féle klasszicizmus — még távolabb talán Bronzino — a hideg, korrekt előkelőség a legrokonabb, ebben a stílusban festette meg a guggoló és az ülő aktot, amely a kiállítás két legjobb — abszolút értékére nézve is a legmagasabb nívón álló — képe. De mi szeretnők, ha Hatvany Ferencz, a művész, olyan változáson menne keresztül, amelynek révén többet adna saját magából. Több lelki emóciót, több lelket és bensőséget, ami most még hiányzik a képeiből. A kitünő, előkelő festő mögött az embert is szeretném látni, akinek lelke átfűti az alkotásokat és a maga pszichikai lendületével közelebb hozza hozzánk. Ezt persze bajos követelni, mert hiszen ennek egyetlen tanítómestere az élet. De ez a tanító nem igen várta magára s bizonyos, hogy Hatvany Ferencz nobilis, értékes alkotásain is ő huzza meg majd az utolsó s a tökéletességet nyújtó ecsetvonásokat.

Jean Preux.

Tiziano, Goya, Munkácsy.

Ez a három ünnepi, monumentalis név nem véletlenül került itt egymás mellé. A karácsonyi irodalmi forgalomban egy új vállalkozás ütötte fel a fejét, az Eggenberger-féle könyvkiadóvállalat egy sorozat könyvet indított utnak, könyveket, amelyek rövid, népszerű és olcsó formában a képzőművészet legnevesebb egyéniségeinek életét és művészi jellemzését viszik a közönség elé. Könyveket, amelyek Magyarországon mindezülig hiányzottak, bár idegen ajku testvéreikkel a világ minden könyvpiacján sokszor találkoztunk. Mindenkinék, aki ki-

tette a lábát otthonról, régi ismerősei, ezek a könyvek, amelyek Párisban az Odeon arkádjai alatt, a római Corsón vagy a Potsdamerstrasse kirakataiban egyszerre a szemünkbe küldik a képzőművészet legnagyobbjainak arcképét. Könnyű és hasznos könyvek ezek, amelyek süritve, eleven összefoglalásban adják a laikusnak azt, amit a laikusnak a képzőművészet vezető egyéniségeiről tudni kell. Szükséges könyvek, mert azok számára valók, akik átlagos tájékozást kívánnak szerezni arról, aminek pontos kitanulmányozásához nincsen érkezésük. Magyarországon, ahol a közönség legnagyobb része híjjával van az érkezésnek, még szükségesebbek, mint másutt, mert Magyarországon nem lehet elég könnyűvé tenni az átlagos tájékozódást; nagyon sokan vannak, akik a legkönnyebb és legenyhébb művelődési eszközt sem igen hajlandók igénybe venni. Reméljük, hogy ez új vállalatnak külön sorsa lesz s a közönség be fogja látni, hogy az új alkalmat nem szabad elszalasztania. A vállalkozás első három kötete Tiziano, Goya és Munkácsy megismerésére nyújtja ezt az alkalmat *Farkas Zoltán, dr. Meller Simon és dr. Feleki Géza* interpretációjában.

Ami a három esztetikus könyveinek kritikáját illeti, nem szabad szem elől téveszteni azt a programot, amelynek betöltésére a vállalkozás jellegénél fogva hivatott s amelynek döntő súlyu elve: a laikus közönség felvilágosítása. Ez az elv meghatározza azt is, hogy az írónak, aki a program szolgálatában áll, a tudás és tehetség hivatottságán felül, legszükségesebb kvalitása: az önmérséklet. Ami annyit jelent, hogy nem fontos, felfedező, feltétlen újságra törekvő munkákra van itt szükség, hanem a nagy anyagnak olyan plasztikus megformálására, amely világosan, érthetően, minden kétséget kizárva állítja a közönség elé a tárgyalt mester egyéniségét és művészetét. Ebből a szempontból kétségtelenül Meller Simon könyve a leg-sikerültebb, valóságos iskolai példája annak, miként kell egy ilyen könyvet megírni. A feladat, amely az író előtt állott s amelyet Meller Simon tökéletesen megoldott: úgy írni Goyáról, úgy állítani be a mester életét és munkásságát, hogy ha a tájékozatlan olvasó a könyv végére ért, körülbelül tisztában legyen a művész jellemével és jelentőségével. Ennek lehetősége Meller könyvének legfőbb sikere, a munka szigorúan és pontosan, áttetsző könnyűséggel interpretálja a művészt, egy pillanatra sem kalandozik el, nem enged az erőtlenekekre nézve oly hivatató csábításnak, amely hosszabb és burkoltabb töprengésekhez vezetné s így eléri azt a célt, hogy a tudomány fölényével segítően, jóakarattal nyuljon a közönség hóna alá. A közönség hálás lehet ennek a könyvnek, amelyben egyébként a képzett érdeklődő is megtalálja a maga hasznát, mert hiszen Goya fejlődésének hármas felosztása, s ennek alapján a mester egyes műveinek időbeli meghatározása éppen olyan jelentős, mint eredete. Az eredeti, önálló szemlélet egyik legfőbb értéke Feleki Géza Munkácsyról írott könyvének is, az önmérséklet és a közönségre való tekintet viszont ebből a műből hiányzik leginkább. Ezt azonban nem szemrehányás gyanánt mondjuk, mert hiszen egyrészt érthető, másrészt nem marad kárpótlás nélkül. Érthető, mert ezt a könyvet egy fiatalember írta, aki tele van mondanivalóval, új, élénk ideákkal s aki igen természetesen a közönség kedvéért nem tud lemondani ezeknek az ideáknak érvényesítéséről. Ezt az önzést azonban szívesen megbocsátjuk, mert bőven kárpótol érte az a mély intelligencia és szinte zseniális szemlélet, amely Feleki Géza megállapításaiból kiviláglik. Kétségtelen, hogy leghivatottabb, legnagyobb tudású művészeti íróink közül való, aki fölényes bátorsággal ad kifejezést nézeteinek, de sohasem jogosultság nélkül. Mindaz, amit Munkácsy kvalitásairól, fejlődésének pszichikai alapjairól, művészetének különös értékeiről elmond, érdekes és egyéni s az az indokolt, bőséges magyarázat, amelylyel meg-

állapításait kíséri, elfeledteti velünk a könyv rapszódikus voltát. Munkácsy értékének végleges megállapításához kétségtelenül igen sok fontos momentummal járult hozzá Feleki Géza munkája. Farkas Zoltán Tizianoról írott könyvének van egy nagy érdeme, amelyet a másik két író kissé figyelmen kívül hagyott: a mester és a kor közötti kapcsolat pregnáns megvilágítása. A magyar közönség szempontjából pedig erre mindenekfelett szükség van. Farkas Zoltán könyve egyébként igen pontos, könnyű és érthető munka, amely kissé szárazon ugyan, de nagy alaposággal állítja elének a festészet halhatatlan mesterének egyéniségét. Farkas Zoltán különben az egész vállalkozás szerkesztője s ezért a munkájáért is megérdemel minden elismerést. A könyvek kiállítása elég megfelelő, az illusztrációk szépek, csak az artistikus külsejük lehetett volna ugyanevvel az erővel izléseesebb.

Jean Preux.

IRODALOM.

Modern költők.

— Kosztolányi Dezső antológiája. —

A magyar műfordítás története épp olyan küzdelmes és komor, mint a magyar irodalomé. Bessenyeiektől Voltáirektől és Destouchestől ültetik át a bécsi testőrszobában, Kazinczyt Shakespeare-rel bajlódják Széphalmon, Kisfaludy Kotzebueráveti magát... de ez egy sem *l'art pour l'art* műfordítói munka, hanem féltő remény: hátha valamelyik külföldi példától megneimesedik a honi litteratura is? Kosztolányi, ki ma legjelentékenyebb műfordítónk, az említett nagy traduktorok sorához tartozik s nem a tizenkilencedik század Szász Károlyához, Fiók Károlyához s egyéb tudakos — de hü — és élvezhetlen magyarítójához. Kosztolányi tíz éven keresztül fordította és plántálgatta ide a modern külföldi lírát, hogy ezzel hasznára legyen az új magyar költészet forradalmának. Edgar Poet, Maeterlincket, Beaudelairet és Rilket csillogtatta a tanulmánygyő, küzködő ifju magyar poéták felé. A forradalom elmúlt, kiküzdve azt, amit akart, ma már hullámai se járnak, de az agitációs lobogók itt maradtak. Most bámulva vizsgáljuk őket... Ez az irodalom-politikai hátterük, melyet Kosztolányi is bevall előszavában, új charme-t ad e fordításoknak. El kell gondolni, hogy e verseken edződött meg jórészt az új magyar líra hangja, itt lett hajlékonynya, érzessé, süvítővé és szivbetalálóvá, mint valami keleti penge. A Kosztolányi nyelve új magyar nyelv. Ez a nyelv inkább a sejtések nyelve, mint a pozitívumoké; ez a nyelv az »Unterbewusstsein« kifejező művészete. A régi magyar költői nyelv józan volt, mint a nemesi nemzet, melyhez szólott: nem referált, csak arról, ami megvolt, ami a szem elé tolult, amit a nap besütött, amit meg lehetett fogni. Ez az új, ideges — polgári — nyelv a sejtések, a titkolt gondolatok, az elképzelt tárgyak, a plein-obscure halk nyelve. Bataille egy pár sorát írom ide a *Szegény kis gyermek panasza*i költőjének fordításában:

»... Meghalnak édesen, meghalnak csendbe, félve
Akár a tornyokon a fecskék kék zenéje...
... Lámpák botorkálnak valahol künn a hődben
S távol egy szürke ut álmodva bandukol...»

Semmi igazság, semmi valóság, csupa művészet, álom és gyönyörűség! És aki kárörvendve kérdezi, hogy vajjon mennyire befolyásolta e számtalan előkelő poeta Kosztolányi saját líráját, annak azt felelhetem, hogy Kosztolányinak nagyobb hatása volt a protezsáltjaira, mint megfordítva. Mindeme verseken érzik valami uniformitás; a for-

ditó a hangnemeket transzponálta a sajátjára, de — próbát tettünk — sem el nem vett belőlük semmit, sem hozzájuk nem adott. A saját költészetén keresztül adja ezt az idegen költészetet, a saját életén át a sok más idegen élettörédeket... mert ez az egyedüli lehetséges módja a modern műfordításnak. Nem filológiai hűség kell, hanem költői rokonság, nem *mot-à-mot*-fordítás, hanem *musique-à-musique*. Kétségtelen, hogy Kosztolányi ruháiban lépnek fel ezek az idegen versek, az ő ismert, pompás, parnasszien, sötétvörös és éjfékete kosztümjeiben, milyenekbe saját verseit is szokta öltöztetni. De jobb, hogy ő adott rájuk ruhát, mintha ruhátlanul vagy semmitmondóan szintelen egyenruhában jelennének meg. Arról, hogy szabad-e így fordítani, lehet vitatkozni, de hogy így kell, az kétségtelen.

Sz. L.

Mákvirágok kertje, (Krúdy Gyula új novelláskönyve). A játékoskedvű álomlátó megint a multat ébresztgeti, a régi, magányos vidéki kastélyokat, Bizayt és Micskeit, a cukrászboltokat, ahol Mozartot játszik a muzsikáló óra és Vitézt, a költőt, aki egy holdaséjszakán a boldogtalan szerelem gyönyörűségeiről beszél az osztrák bárókisasszonynak. Főlényes, méla iróniából fakadó szeretet és megértés ennek az új romantikának a kicsiráztatója s ez az a különbség, ami szervesen elválasztja Krúdyt Jókaitól. Tagadhatatlanul Jókáiból indult ki a neoromantika, de új művészetté érve új és másfajta értékekkel szolgál, amik között nem utolsó helyen áll a stílus csiszoltsága, hajlékonysága és lágy, pasztelles színező ereje, amely a niúanszok gazdag szépségével bájol el. Krúdy a multat a pátoszon keresztül tudja legbiztosabban megérezkíteni s mert a pátosz maga is a mult emlékei közé tartozik, valami finom, enyhe guny, amely helyenkint a legtisztább humorra nemesedik, fűti át minden írását. Krúdy játszik a multtal, öntudatosan, főlényesen, kiélvezve annak a minden rejtett szépségét, de olykor a játék varázsa elragadja s ilyenkor befelejtkezik az álmokba, amik a valóság, az átélés mélységes szenzációival hatnak rá. Ezek a pillanatok adják könyveinek legszebb lapjait. Új kötetéről tanuskodik, hogy a divatos jelző — amit egy év előtt félve irtunk nevé elé — nemcsak nem ártott művészetének, de még inkább fokozta az igényeket benne, amit igazi író mindig táplál önmagával szemben. Krúdy Gyula az utolsó pár év alatt rengeteget irt — a közönség ugyszólván mindennap akarja hallani a hangját — s ő fáradtság nélkül, szíves és gazdagon szövi újra meg újra fantáziája sokrétű, színes hálóját. A *Mákvirágok kertje*-ben talán még nagyobb készséggel, egyenletesebb erővel és több művészettel, mint minden eddigi könyvében.

Felelős szerkesztő és kiadó tulajdonos: KISS JÓZSEF.

A Hollandiai Életbiztosító Részvénytársaság amsterdami új vezérigazgatója, Dr. Jhr. H. Smijssert, akit a múlt év szeptember 30-án tartott rendkívüli közgyűlés az elhunyt E. W. Scott vezérigazgató helyére J. F. L. Blankenberg és J. van Schevichaven vezérigazgatók mellé megválasztott, állását a közgyűlés határozata értelmében f. é. január 1-én foglalta el.

E
EGO
O

szénsavas Borax
üdit, szépít, fiatalít.
 11levél: 30 fillér 1 doboz 1 korona

Pattanást, mitesszert, bőrvörösséget elmulaszt. Bársónysima, rózsás, üde, bájos arczzint ad.

EGO pipere boraxszappan... K 1.—
 EGO pipere boraxcrém... K 1.50

Főraktár: **KISS LÁSZLO** drogeria
 Budapest, Baross-utca 81.